

VEERKRACHT

NUMMER
03
NOV 2023

SAMEN OPLEIDEN

WERKVELD EN HOGESCHOOL
KPZ WETEN ELKAAR GOED
TE VINDEN

NIEUWE CONCEPT- KERNDOELEN

VOOR REKENEN-WISKUNDE
EN TAAL ZIJN KLAAR!

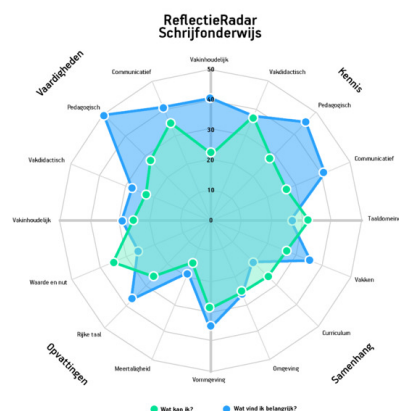
INHOUD

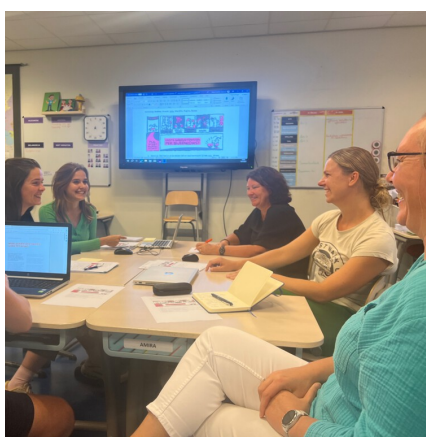
**4 SAMEN OPLEIDEN:
WERKVELD EN
HOGESCHOOL WETEN
ELKAAR GOED TE VINDEN**
Sinds januari 2023 zijn 24
besturen gegroepeerd in vier
grote partnerschappen.
EDITH TEN BERGE

20 ADEM WIL LEVEN!
Een magisch-
realistisch
kinderboek over
liefde en leven.
Boukje schrijft een
recensie.
BOUKJE BRUINS

**12 HOE EFFECTIEF
IS JOUW
SCHRIJF-
ONDERWIJS?**
BEN BOUWHUIS EN
IETJE PAUW

**22 ONDERZOEK
DOEN IN DE
VORM VAN EEN
PLG WERKT!**
SHIRINE BOUSAID
EN MARIEKE PILLEN

EN VERDER

**Nieuwe concept-
kerndoelen voor
rekenen-
wiskunde en taal
zijn klaar!**
08

**Kansen creëren
voor
hoogbegaafde
leerlingen in het
onderwijs**
16

**Sinterklaas op
basisschool
Gerardus Majella**
19

**Boek en
burgerschap**
26

**(W)elke leraar
leest dit?!**
30

**Jenaplan: een
traditioneel
vernieuwings-
concept en nog
steeds van deze
tijd!**
32

Agenda
35

Portret
ACHTERZIJDE

BESTE LEZER,

Terwijl dit voorwoord wordt geschreven, is de kinderboekenweek volop aan de gang; met een thema dat heel actueel voelt, nu er op zoveel plekken in de wereld mensen zijn voor wie 'thuis' geen vanzelfsprekendheid is. Hoeveel van die wereld maken we zichtbaar en bespreekbaar in de klas en hoe kan jeugdliteratuur ons en de kinderen daarbij helpen? Wat mooi dat juist nu Edward van de Vendel, schrijver van zoveel humorvolle en taalrijke kinderboeken, een gouden griffel heeft ontvangen voor zijn boek *Misjka*, want hij maakt zo invoelbaar hoe belangrijk een thuis is, veilig en warm, en met lieve mensen (én huisdieren) om je heen, zeker als dat geen vanzelfsprekendheden zijn. Een troostrijk boek. We hopen dat alle griffelboeken hun weg naar de scholen en kindcentra hebben gevonden; het gebruik van authentieke teksten opent voor kinderen immers nieuwe werelden en helpt grip te krijgen op henzelf en wat er om hen heen gebeurt.

Dat sluit ook aan bij de ontwikkelingen die we zien in onderwijsland. We belichten in een artikel de nieuwe kerndoelen taal en rekenen/wiskunde en beschrijven wat de essentie is van de wijzigingen. We zien dat op veel scholen al een beweging in gang is gezet die aansluit bij de visie die ten grondslag ligt aan die kerndoelen; functioneel taal- en rekenonderwijs, liefst verbonden aan grote wereldgerichte thema's en burgerschap. Boukje Bruins laat in haar artikel zien hoe lezen en burgerschap elkaar kunnen versterken. Aukje Rose en Agnes van der Beek zetten aan het denken: bieden we wel alle kinderen – ook de hoogbegaafden en de kinderen uit kansarme milieus – voldoende uitdaging en de juiste ondersteuning om goed voorbereid naar het vervolgonderwijs te gaan?

Leraren en pedagogisch medewerkers vormen de spil in de ontwikkeling van kinderen. Een goede opleiding en professionalisering van (zittende en aankomende) leraren zijn daarin cruciaal. Hogeschool KPZ en werkveld doen dat samen, vanuit een gezamenlijke visie op opleiden en professionaliseren, laat Edith ten Berge zien. We belichten verder verschillende kanten van die professionalisering – werken in een PLG, een reflectietool voor beter schrijfonderwijs en de Jenaplanopleiding, die opnieuw van start is gegaan.

Kortom, een *Veerkracht* vol met relevante informatie. We wensen je veel leesplezier toe!

Véronique Damoiseaux
Eindredacteur

TIP DE REDACTIE

Heb je suggesties of opmerkingen? Laat het ons weten en mail naar veerkracht@kpz.nl

SAMEN OPLEIDEN: WERKVELD EN HOGESCHOOL WETEN ELKAAR GOED TE VINDEN

Al jaren werkt Hogeschool KPZ samen met het onderwijsveld om studenten en startende leraren gezamenlijk goed op te leiden. Sinds mei 2023 zijn 24 besturen gegroepeerd in vier grote partnerschappen. De vier partnerschappen hebben de landelijke kwaliteitseisen voor het samen opleiden en professionaliseren gezamenlijk uitgewerkt in visie en beleid. Daarmee wordt de kwaliteit van opleiden, begeleiden, beoordelen en professionaliseren vormgegeven en geborgd. Op steeds meer fronten wordt zichtbaar hoe werkveld en onderwijsinstelling intensief samenwerken. In dit artikel een terugblik op hoe die samenwerking is gegroeid en welke interessante ontwikkelingen er nu plaatsvinden.

In 2006 ging Hogeschool KPZ met één van de schoolbesturen in Zwolle (Catent) de samenwerking aan om een infrastructuur op te bouwen, die het opleiden van studenten in de praktijk (nog) beter zou maken en de overstap naar het leraarschap na diplomering zou versoepelen. Bijvangst: het behoud van goed personeel, want ook toen al werden de tekorten gevoeld en voorzien. Zo ontstonden de eerste opleidingsscholen. Destijds heette dat nog Opleiden in de School (OIS). In 2009 waren er drie partnerschappen OIS, waarin acht besturen waren vertegenwoordigd.

In deze opleidingsscholen werd een stevige begeleidingsstructuur ingericht om studenten niet alleen individueel goed te begeleiden, maar ook in leerteams. De leerteams richtten zich op een ontwikkelingsvraag die zowel voor de studenten als voor de school interessant, relevant en leerzaam was en de schoolopleider begeleidde zowel het groepsproces als de inhoudelijke verbinding met de schoolontwikkelingsvraag.

VAN OIS NAAR SO&P

Niet alle stagescholen waren destijds opleidingsscholen. Gestimuleerd door het ministerie van OCW, werd de samenwerking van het werkveld met Hogeschool KPZ in 2014 versterkt door de subsidie 'Versterking Samenwerking Lerarenopleidingen en Scholen'.

Daarmee breidde het aantal besturen uit waarmee Hogeschool KPZ kon samenwerken. In 2019 ontstond een nieuw, vierde, samenwerkingsverband, dat in mei 2023 de status van erkend partnerschap verwierf.

Ondersteund door initiatieven vanuit het ministerie van OCW en het Platform Samen Opleiden en Professionaliseren, groeide Opleiden In de School uiteindelijk door naar Samen Opleiden en Professionaliseren (SO&P). Dat maakt duidelijk dat er een gezamenlijke verantwoordelijkheid is voor het opleiden, begeleiden en beoordelen van aankomende leraren en het professionaliseren van zittende leraren. Sinds 2018 wordt dan ook de nieuwe terminologie gebruikt. Zo zijn er nu schoolopleiders en instituutopleiders in plaats van opleiders in de school en rayondocenten. En we spreken van partnerschappen in plaats van Opleidingsscholen (met hoofdletter).

Door de uitspraak in het voorjaar van 2019 van het ministerie van OCW dat SO&P in 2030 de norm moet zijn van het opleiden van toekomstige leraren, kwam de uitbreiding van de partnerschappen met nieuwe besturen in een stroomversnelling. De afgelopen jaren bereidde een fors aantal besturen, die van oudsher al vaste partner waren in het bieden van praktijkplaatsen aan studenten, zich voor om zich aan te sluiten bij een van de bestaande partnerschappen. Zij hebben professionals geschoold in het opleiden en begeleiden van studenten, draagvlak gecreëerd binnen teams en de infrastructuur voor de vormgeving van het SO&P in de opleidingsscholen en besturen ingericht.

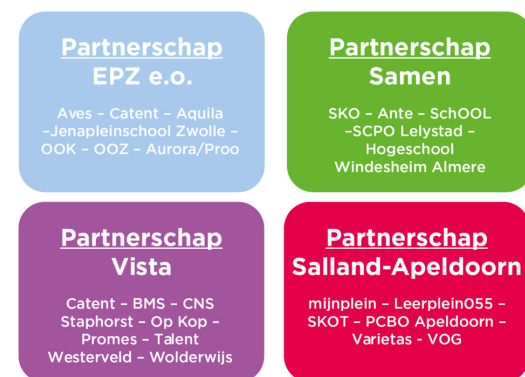
In mei 2023 werden de handtekeningen gezet onder de nieuwe samenwerkingsovereenkomsten van de vier partnerschappen waarin 24 schoolbesturen vertegenwoordigd zijn en waar binnen Partnerschap EPZ e.o. ook Hogeschool Windesheim partner is. Hiermee is de ambitie van het Ministerie van OCW, de lerarenopleidingen (VH, UNL) en de drie sectorraden om toe te werken naar 100% samen opleiden, voor Hogeschool KPZ gerealiseerd.

VAN ACADEMISCHE OPLEIDINGSSCHOOL NAAR ONDERZOEKSSCHOOL

Sinds 2009 was een aantal scholen academische opleidingsschool: dat waren opleidingsscholen met een 'kop erop' op het gebied van het doen van onderzoek. Een academische opleidingsschool verbond het opleiden met 'het praktijkgericht onderzoek en het bevorderen van schoolontwikkeling en innovatie' (Ministerie van OC&W, 2012).

Door ontwikkelingen binnen SO&P, wijzigingen in het curriculum van KPZ en uitbreiding van het aantal professionals in het werkveld met onderzoeksvaardigheden en ambities, was het in 2022 tijd om het concept van de academische opleidingsscholen te updaten. De samenwerkingspartners en KPZ bogen zich over een nieuw profiel voor de academische opleidingsscholen. Als ambitie formuleerden zij: gezamenlijk een bijdrage leveren aan het opleiden van professionals, het beïnvloeden, verbeteren en vernieuwen van onderwijs en de beroepspraktijk en, in brede zin, een bijdrage leveren aan de maatschappij (VH, 2018). Met het nieuwe profiel groeiden de academische opleidingsscholen door naar onderzoeksscholen.

Op deze scholen wordt het onderzoekend vermogen van aanstaande en zittende leraren versterkt en wordt gewerkt aan een stevige onderzoekscultuur. Leraren, aanstaande leraren (studenten), schoolleiders en docent-onderzoekers van Hogeschool KPZ leren op deze scholen collectief in een professionele leergemeenschap (PLG) door bijvoorbeeld gezamenlijk vraagstukken te analyseren en om een evidence-informed aanpak in te zetten en te evalueren. Daarmee wordt gewerkt aan het verspreiden en borgen van (nieuwe) kennis en het ontwikkelen van vaardigheden om de praktijk en opleidingen te verbeteren. Er zijn inmiddels 21 onderzoeksscholen en er is ruimte om dat aantal nog uit te breiden.

Vier erkende partnerschappen Samen Opleiden & Professionaliseren

Vier waarborgen Samen Opleiden & Professionaliseren

KWALITEITSWAARBORGEN BIJ ALLE PARTNERSCHAPPEN

Sinds januari 2023 zijn er vier erkende partnerschappen SO&P, waarin maar liefst 24 besturen vertegenwoordigd zijn, samen met KPZ:

- [Partnerschap EPZ e.o.](#)
- [Partnerschap Samen](#)
- [Partnerschap Vista](#)
- [Partnerschap Salland-Apeldoorn](#)

Met deze herindeling van de partnerschappen zijn logische geografische regio's gevormd, die qua context en regionale vraagstukken bij elkaar passen. Elk partnerschap heeft een eigen 'kleur', maar in alle partnerschappen wordt gewerkt vanuit dezelfde basiskwaliteit. Die basiskwaliteit richt zich op vier waarborgen, die door de vier partnerschappen gezamenlijk uitgewerkt zijn in het document *Professioneel perspectief*.

'EEN MAN RAAKT HET MEEST VERMOEID DOOR STIL TE STAAN'.

Een passend Chinees gezegde. Want hebben we de afgelopen jaren stilgestaan? Nee. Er is hard gewerkt aan het toekomstbestendig maken van het Samen Opleiden en Professionaliseren. Onvermoeibaar en met veel energie. En juist ook die samenwerking, dat gáf energie; vaststellen dat de inspanningen zijn

beloond, dat er nu vier volwaardige, gelijkwaardige en bruisende partnerschappen zijn.

En zijn we dan nu klaar? Breekt er nu een periode van rust en stilstand aan? Ook daarop is het antwoord 'nee'. Want er blijven uitdagingen en er zijn ambities. Een paar voorbeelden:

- **Nieuw curriculum bacheloropleiding voltijd**
Nadat de deeltijdopleiding volledig is vernieuwd, is nu de voltijd toe aan een vernieuwing. En conform het Samen Opleiden gebeurt dat in co-creatie met het werkveld, zodat de wereld van de opleiding en de praktijk zich met elkaar vervlechten en ieders perspectief en verantwoordelijkheid daarin een plekje krijgt.
- **Uitbreiding vo-mbo-ad**
Vanuit het belang van interprofessioneel samenwerken, zouden ook mbo- en ad-studenten aan moeten kunnen sluiten bij SO&P en de leerteams. We gaan onderzoeken in hoeverre ook andere opleidingsinstellingen kunnen meedoen in het samenwerkingsverband. Dat vraagt onder meer afstemming op het beroepsbeeld, de visie op leren en opleiden en het kunnen onderschrijven van de invulling van SO&P zoals beschreven in 'Professioneel perspectief'.

- **Uitbreiding po-vo**
Binnen het partnerschap EPZ e.o. wordt de aansluiting van tweedegraads lerarenopleiding Windesheim voorbereid en zijn scholen voor voortgezet onderwijs al aangesloten. Studenten van beide lerarenopleidingen kunnen daarmee in beide contexten een deel van hun stage doen, met de wens om op termijn wellicht een bredere bevoegdheid te kunnen behalen voor zowel primair als secundair onderwijs. Dromen mag!
- **Ontwikkelingsgerichte peer reviews per partnerschap**
Om in ontwikkeling te blijven en om de kwaliteit van het SO&P in de partnerschappen te blijven borgen, ondergaat ieder partnerschap eens per zes jaar een ontwikkelingsgerichte peer review (OPR). Deze staan in het voorjaar van 2025 gepland. En gedurende die zes jaar voert een partnerschap zelf twee OPR's uit. Zo voert Partnerschap EPZ e.o. in april 2024 een OPR uit voor een partnerschap in Almere.
- **Onderwijsregio**
Vanuit de overheid wordt gestimuleerd om de personeelstekorten in het onderwijs regionaal aan te pakken. Hiervoor moeten leraren, schoolbesturen en onderwijsinstellingen de krachten te bundelen en komen tot een nieuwe vorm van intersectorale regionale samenwerking, onderwijsregio's genoemd. Voor de onderwijsregio worden vijf samenhangende functies onderscheiden: werven, matchen, opleiden, begeleiden en professionaliseren. De activiteiten en middelen van SO&P en RAP worden binnen de onderwijsregio geïntegreerd. Hoe de partnerschappen zich gaan verbinden aan en verhouden tot de onderwijsregio's, wordt komend jaar duidelijk.

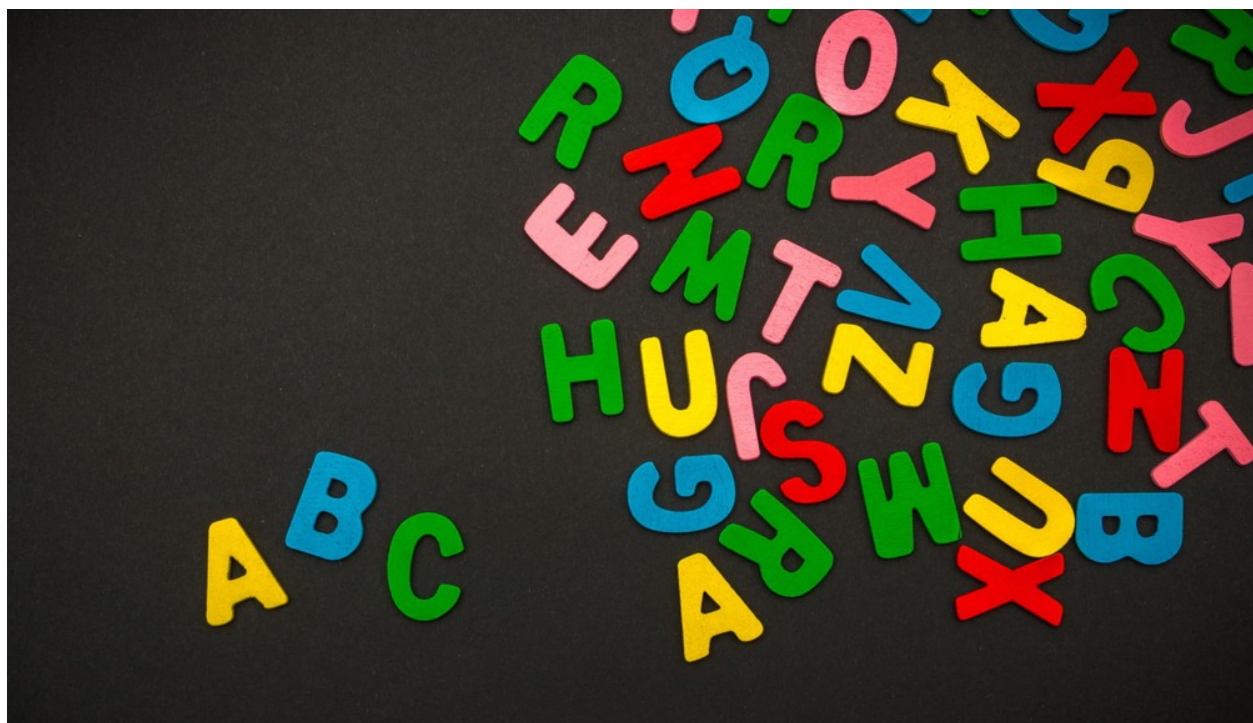
Kortom, er is al veel bereikt in de professionalisering van opleiden en begeleiden van aankomende en startende leraren. En er wordt hard gewerkt aan het verwezenlijken van gezamenlijke ambities. Want uiteindelijk heeft het Samen Opleiden en Professionaliseren als doel kinderen tot ontwikkeling te laten komen in een leerrijke omgeving, daarbij geholpen door de professionals die wij samen daarvoor hebben opgeleid. Laten we met elkaar de kinderen gelukkiger maken, want: 'Het woord vooruitgang heeft geen enkele zin zolang er ongelukkige kinderen bestaan' (Albert Einstein).

OVER DE AUTEUR

Edith ten Berge is Programmamanager Samen Opleiden & Professionaliseren op Hogeschool KPZ.

NIEUWE CONCEPT-KERNDOELEN VOOR REKENEN-WISKUNDE EN TAAL ZIJN KLAAR!

We hebben er lang op gewacht, maar daar zijn ze dan: de nieuwe concept-kerndoelen voor rekenen-wiskunde en taal (eigenlijk: Nederlands, want daarin herkennen de collega's van het voortgezet onderwijs zich meer) zijn door de SLO gepubliceerd. Dit jaar wordt er proefgedraaid en dan worden ze volgend jaar, al dan niet bijgesteld, aangenomen en zullen ze gelden als leidraad voor het onderwijs. Wat is er veranderd en wat zal het gevolg zijn van deze nieuwe doelen? In dit artikel een impressie.

Al enige jaren is een team van deskundigen (leraren, vakexperts, curriculumexperts) aan het werk om de nieuwe kerndoelen vast te stellen voor alle

leergebieden. Die ontwikkelingen konden worden gevolgd via curriculum.nu. Op de betreffende website staat een beschrijving van het proces. De oude kerndoelen waren er al sinds 2006 en die boden maar weinig houvast voor het opstellen van goed onderwijs. De nieuwe kerndoelen moeten daarin verandering brengen. Het zijn er niet alleen meer (20 kerndoelen voor taal/Nederlands, zestien voor rekenen/wiskunde), ze zijn vooral veel concreter geformuleerd, volgens een vaste formule. Bovendien ligt er een visie op taal en rekenen-wiskunde aan ten grondslag, die ook terug te zien is in de uitwerking. De nieuwe kerndoelen vormen het fundament voor curriculum-ontwikkelingen en zijn richtinggevend voor scholen.

RIJKE, TALIGE LEEROMGEVING

Voor iedereen die de ontwikkelingen in de twee vakgebieden zowel theoretisch als in de praktijk volgt, is de uitwerking een logische, formele stap: we zien daarin terug dat domeinen meer in samenhang moeten worden aangeboden en dat er samenhang met andere vakken (leergebieden) zal moeten worden gezocht. Zowel taal als rekenen helpt de kinderen immers om grip te krijgen op de wereld om hen heen: dat mag in het onderwijs meer voelbaar en zichtbaar worden gedurende de hele dag. Je hebt wiskundig denken en kritisch denken nodig om aan burgerschapsdoelen te werken en om te kunnen participeren in de samenleving. Die functionaliteit mag meer aandacht krijgen. De laatste jaren zien we dat steeds meer scholen in die richting bewegen en bijvoorbeeld kiezen voor het werken met rijke teksten en die teksten willen verbinden aan grote thema's, bijvoorbeeld bij de zaakvakken. De kerndoelen geven houvast in wat die aanpak zou kunnen opleveren.

De SLO noemt het geheel aan kerndoelen ambitieus en betekenisvol. Ambitieus, omdat de doelen duidelijk maken wat het vraagt in het aanbod van de scholen, namelijk rijk, samenhangend onderwijs voor alle kinderen; én inzichtelijk maken wat de beheersingsdoelen en ervaringsdoelen zijn die we bij de kinderen willen bereiken. Betekenisvol, omdat taal en wiskundig denken onlosmakelijk verbonden zijn met de brede doelen van het onderwijs: kennis opdoen, over jezelf, de ander en de wereld en vaardigheden leren die nodig zijn om in die wereld te functioneren. Dat vraagt om samenhang met alles wat er gedurende de dag in een school gebeurt. Van leraren vraagt het een taal- en rekenantenne: waar doen zich kansen voor om kinderen iets te leren op het gebied van rekenen en taal?

KERNDOELEN TAAL

De kerndoelen van taal zijn verdeeld in drie grote gebieden: Communicatie, Taal en Literatuur. De communicatieve functie van taal krijgt veel aandacht: zowel mondeling als schriftelijk. Denk daarbij aan het gebruiken van verschillende bronnen (wat we bijvoorbeeld terugzien in de methodiek van Hogeschool KPZ) en teksten lezen en schrijven om er iets van te leren (dus gericht op de inhoud van die tekst én de complexiteit van die tekst). Interactie is daarbij een apart subdomein geworden: doelgericht verschillende soorten gesprekken kunnen voeren en gesprekken voeren om te leren zijn aparte kerndoelen.

Die onderstrepen het belang van gezamenlijk denken en kennis construeren, bijvoorbeeld naar aanleiding van het lezen van een tekst.

Jeugdliteratuur is een apart domein geworden en het ontwikkelen van leesvoorkeuren een afzonderlijk kerndoel; daarmee zien we terug wat inmiddels op veel scholen wordt gezien als een basis, namelijk dat kinderen plezier moeten houden in lezen gedurende hun schooltijd omdat die leesmotivatie het fundament vormt voor meer lezen en dus meer kennis over jezelf, de ander, de wereld én helpt in het ontwikkelen van een goede leesvaardigheid.

Het domein Taal ten slotte laat kinderen nadenken over vorm en betekenis van taaluitingen en een open en nieuwsgierige houding ontwikkelen ten aanzien van verschillende talen die we om ons heen horen. Want hoe communiceer je op welke momenten met welk publiek, welke taal hanteer je dan? En hoe weerspiegelt die taal jouw identiteit? Dit domein gaat dus veel verder dan het goed kunnen verzorgen van schriftelijk taalgebruik als spelling en interpunctie.

TAAL IN ALLE VAKKEN

Dat domeinen binnen de vakgebieden meer in samenhang mogen worden aangeboden, zien we bijvoorbeeld terug in kerndoel 2, dat gericht is op de hele school. Het kerndoel luidt: 'De school stimuleert de taalontwikkeling van de leerling in de andere leergebieden'. Vervolgens wordt aangegeven waar het dan concreet om gaat. Bijvoorbeeld: gelegenheid bieden tot taalproductie in alle leergebieden: gesprekken voeren, schrijven en spreken; gelegenheid bieden tot het lezen en beluisteren van authentieke en uitdagende teksten die passen bij het leergebied; en het stimuleren van het inzetten van kennis over taal, teksten, tekststructuur en taalverzorging bij talige activiteiten in een leergebied. De samenhang tussen mondeling en schriftelijk taalgebruik en de betekenisvolle context waarbinnen dat gebeurt, wordt hierin helder verwoord. Bovendien wordt benadrukt dat echte, authentieke, complexere teksten, zoals jeugdliteratuur, kranten, jeugdtijdschriften, en multimodale teksten als websites geschikt voor kinderen, prentenboeken en het jeugdjournaal (waar beeld en gesproken tekst belangrijke informatiebronnen zijn) in het onderwijs een belangrijke plek innemen om van te leren.

KERNDOELEN REKENEN EN WISKUNDE

Rekenen en wiskunde is belangrijk om te kunnen functioneren in de maatschappij. Alle kinderen moeten hierin een goede basis meekrijgen. De kerndoelen rekenen en wiskunde bereiden hen hierop voor. Ze zijn onderverdeeld in de volgende domeinen: wiskundige attitude, wiskundige denk/werkwijzen, wiskunde en de wereld en wiskundige concepten.

Afb. SLO. (2023). Conceptkerndoelen rekenen en wiskunde en toelichtingsdocument. Amersfoort: SLO.

Ook hier ligt de kracht van de nieuwe kerndoelen in de eerder genoemde samenhang (zie afbeelding). Een wiskundige attitude zoals een onderzoekende en kritische houding is nodig voor de wiskundige denk/werkwijzen zoals bijvoorbeeld wiskundig probleemoplossen. Wiskunde en de wereld waarin ook de alledaagse werkelijkheid zit besloten, vraagt om kennis van wiskundige concepten. De domeinen binnen rekenen en wiskunde staan nooit op zichzelf.

WISKUNDE IS OVERAL

Wiskunde is overal en dat moet je leren herkennen en gebruiken. Dat komt in de nieuwe kerndoelen mooi naar voren. De wereld wordt complexer. Dat vraagt om een zekere mate van gecijferdheid, ofwel wiskundige geletterdheid. Een van de nieuwe wiskundige concepten binnen de kerndoelen in het po is Data. Leerlingen interpreteren en representeren datasets en beredeneren of daarbij gepresenteerde conclusies wel, niet of deels kloppen, een belangrijke vaardigheid om fake news te ontmantelen.

De kerndoelen dragen bij aan de ontwikkeling van plezier, zelfvertrouwen en doorzettingsvermogen bij wiskunde. Het nut en de kracht van de wiskunde wordt zichtbaar.

DOORLOPENDE LEERLIJN PO NAAR VO

De kennis, vaardigheden en inzichten die leerlingen leren in het primair onderwijs, worden onderhouden en uitgebreid in het voortgezet onderwijs. Niet alleen wordt zichtbaar hoe de kerndoelen in het po en vo inhoudelijk samenhangen, maar we zien ook dat in het po en vo dezelfde begrippen worden gebruikt. Ze staan in de bijlagen van de publicatie toegelicht. Dit komt de doorgaande lijn ten goede. Bij taal wordt bovendien op deze manier zichtbaar dat de leerlijn zit in de toename van complexiteit van teksten die kinderen beluisteren, spreken, schrijven en lezen; de vaardigheden en taal die nodig zijn om over teksten te praten, worden daardoor verdiept.

De conceptkerndoelen moeten nog formeel worden vastgesteld. Eerst volgt nu een periode van beproeven die eind 2024 zal zijn afgerond. Het doel van de fase van beproeven is meerledig. De scholen worden geïnformeerd over de uitgangspunten en de belangrijkste veranderingen. Men hoopt inzicht te krijgen in de algemene waardering. Is het duidelijk geformuleerd? Is het helpend bij wat moet/mag? Vertelt het 't verhaal van goed onderwijs? Er zal gekeken worden naar de verwachte bruikbaarheid. Na deze fase worden de kerndoelen definitief vastgesteld en in een wettelijk kader vastgelegd. Dat zal naar verwachting in de zomer van 2025 gebeuren. De kerndoelen worden vervolgens door SLO in samenspraak met methodemakers en het werkveld vertaald naar leerlijnen die vervolgens geïmplementeerd worden.

NASCHOLINGSAANBOD HOGESCHOOL KPZ

Hogeschool KPZ heeft de ontwikkelingen rondom de kerndoelen niet alleen goed gevolgd, maar binnen Curriculum.nu ook meegedacht over de totstandkoming ervan. We bieden voor rekenen/wiskunde en voor taal/Nederlands een uitgebreid nascholingsaanbod aan, dat naadloos aansluit bij de uitgangspunten van de nieuwe kerndoelen - functioneel reken- en taalonderwijs, waarbij de samenhang tussen de domeinen en de relatie met andere leergebieden en de ons omringende wereld worden verkend en uitgewerkt. Bij alle aanbod wordt aangesloten bij de situaties zoals die zijn op de scholen van de deelnemers.

Bij taal is dat aanbod gericht op goed lees- en schrijfonderwijs, wat natuurlijk niet zonder aandacht voor mondelinge taalvaardigheid en interactie kan. We zullen verkennen hoe die domeinen elkaar onderling kunnen versterken en hoe je kunt aansluiten bij thema's van wereldoriëntatie. Voor de scholing die start op 15 november zijn nog plekken vrij.

Op 28 november al start een serie van vier bijeenkomsten bedoeld voor rekencoördinatoren die aan de slag willen met de nieuwe kerndoelen rekenen en wiskunde. En ook hier de vraag: hoe vertaal je samenhang binnen de kerndoelen naar het – in dit geval – reken-wiskundeonderwijs van alle dag en hoe professionaliseer je je team ten aanzien van de nieuwe wiskundige concepten? Binnen Hogeschool KPZ zijn vele rekennetwerken actief, maar ook op stichtingsniveau begeleiden wij diverse netwerken.

We bieden daarnaast maattrajecten in de school aan; van procesbegeleiding van bijvoorbeeld een taal- of rekencoördinator of intern begeleider tot het verzorgen van interactieve scholingen en verander- of verbetertrajecten van korte of langere duur voor een heel team. Nog geen taal- of rekencoördinator in de school die deze processen zelf kan begeleiden en inhoudelijk expert wordt op het gebied van rekenen of taal? We starten in januari 2024 opnieuw de post-hbo-opleiding tot Taalcoördinator; in oktober 2024 start een nieuwe groep Rekencoördinator. We besteden veel aandacht aan het inhoudelijk begeleiden van teamleden bij het veranderen van het taal- en rekencurriculum vanuit de visie die ook ten grondslag ligt aan de nieuwe kerndoelen. Tot grote tevredenheid van alle deelnemers, want die geven steeds weer aan hoe fijn het is om tijd te hebben om onder begeleiding deze complexe taak te leren uitoefenen op hun school.

Belangstelling of vragen? Neem dan contact op met KPZnext voor meer informatie over het professionaliseringsaanbod van Hogeschool KPZ of kijk op www.kpz.nl/kpz-next.

LITERATUUR

SLO (september 2023). Conceptkerndoelen Nederlands en rekenen en wiskunde. Te downloaden via www.actualisatiekerndoelen.nl

OVER DE AUTEURS

Belinda Terlouw is als hogeschooldocent Rekenen-wiskunde verbonden aan KPZnext: zij verzorgt al jaren de opleiding tot Rekencoördinator en begeleidt scholen met vraagstukken op het gebied van rekenen-wiskunde. Ze werkt daarbij vanuit de door haar ontwikkelde methodiek van Kijken naar kinderen. Ze begeleidt vele netwerken van rekencoördinatoren, zowel binnen als buiten Hogeschool KPZ.

Véronique Damoiseaux begeleidt als hogeschooldocent taal afstudeertrajecten op het gebied van leescultuur, is bij KPZnext werkzaam als docent voor de opleiding Taalcoördinator en het overige professionaliseringsaanbod en procesbegeleider in op-maattrajecten. Daarnaast is zij kerndocent bij NOVO, de Nederlandse Opleiding voor Veranderkunde en Organisatieontwikkeling.

Wiskunde en de wereld, wiskundige concepten en wiskundige denk/werkwijzen hangen met elkaar samen. Het maken van een jas valt onder Wiskunde en de werkelijkheid (kerndoel 14). Het vraagt om het wiskundig concept Kennis van grootheden en eenheden (kerndoel 5) en de wiskundige denk/werkwijze. Het kunnen gebruiken van wiskundige instrumenten (kerndoel 13). Bovendien leren de kinderen een gesprek te voeren om van elkaar te leren en dat valt onder kerndoel 11 van taal.

HOE EFFECTIEF IS JOUW SCHRIJFONDERWIJS?

Het schrijfonderwijs (en daarmee doelen we dan op tekstschrijven) krijgt gelukkig de laatste jaren steeds meer aandacht op basisscholen. Verschillende publicaties van Suzanne van Norden, en haar blog op internet, hebben veel leraren inmiddels geholpen in het verbeteren van hun didactische aanpak. In dit artikel beschrijven we de kenmerken van effectief schrijfonderwijs en eventuele knelpunten. Vervolgens introduceren we de ReflectieRadar Schrijfonderwijs, een reflectietool die ingezet kan worden om op individueel- of op teamniveau zicht te krijgen op de essentiële aspecten van het schrijfonderwijs.

Onlangs stond er op LinkedIn een post van Linda Pereboom-Hollander (zie kader). Linda was tot voor kort directeur van de Cazemierschool in Oudleusen. Op deze school is het team de afgelopen jaren druk bezig geweest om taalonderwijs een impuls te geven: o.a. aandacht voor lezen, boekpromotie en het werken met rijke teksten. Dit jaar gaan ze gericht kijken naar het schrijfonderwijs. Als start zet Linda het team aan het begin van het nieuwe schooljaar aan het werk met de opdracht om een verhaal over de vakantie te schrijven. Een gedeelte van het team gaat onvoorbereid aan het werk, het andere deel krijgt een opdracht over vakantiewerkwoorden (beschreven in een blog van Suzanne van Norden). Het proces dat Linda beschrijft geeft mooi weer wat stimulerend kan zijn binnen het schrijfonderwijs (zelf uitproberen, in gesprek gaan, bronnen raadplegen, feedback geven), maar maakt ook duidelijk hoe leraren soms vastzitten aan traditionele opvattingen over schrijfonderwijs.

EFFECTIEF SCHRIJFONDERWIJS

Zoals gezegd, de laatste jaren staat het schrijfonderwijs volop in de belangstelling. Uit onderzoeken blijkt dat goed schrijven een positieve bijdrage levert aan de taalontwikkeling van leerlingen. Het is dan ook niet zo vreemd dat vanaf 2010 de onderwijsinspectie met enige regelmaat het schrijfonderwijs onder de loep heeft genomen. Op grond van een literatuurstudie over effectief schrijfonderwijs (Janssen & Van Weijen, 2017) en de daarop gebaseerde peiling (2021) heeft SLO in samenwerking met de inspectie een Reflectiewijzer schrijfonderwijs ontwikkeld (2021). Deze brochure is bestemd voor schoolteams. Het is een hulpmiddel om met elkaar in gesprek te gaan over de opzet en de kwaliteit van het schrijfonderwijs op een school. De reflectiewijzer gaat in op een vijftal aspecten van het schrijfonderwijs: kenmerken van dit onderwijs op de school, doelen en doorgaande leerlijnen, tijd voor schrijftaken, onderwijsleeractiviteiten voor schrijven en het zicht op de schrijfontwikkeling van leerlingen. Voldoende aanknopingspunten om eigen opvattingen en ervaringen over schrijven met elkaar te delen. Want dat is wel noodzakelijk: al vele jaren blijkt het schrijfonderwijs op de basisschool een ondergeschoven kindje te zijn. Schrijflessen worden overgeslagen, doelen worden niet expliciet benoemd, kansen om schrijven en lezen met elkaar te verbinden worden niet benut.

SCHRIJVEN IS COMPLEX

Nu is schrijven ook een complex proces: waarover moet ik schrijven, hoe verzamel ik gegevens, voor welk publiek schrijf ik en wat is de bedoeling van deze schrijfoopdracht? In de al eerdergenoemde literatuurstudie van Jansen en Van Weijen (2017) worden verschillende kenmerken van effectief schrijfonderwijs genoemd. Deze kenmerken zijn door ons in het boek *Een leraar met een eigen kleur* (2021) in een schema verwerkt.

Binnen dit schema staat de leraar centraal: naast een positieve houding ten opzichte van het zelf schrijven en het vormgeven van inspirerend schrijfonderwijs is hij ook op grond van zijn kennis van de schrijfdidactiek de spil in het didactisch proces (schrijftaken vormgeven, leerlingen voorbereiden op deze schrijftaak, het demonstreren en modelen van de schrijftaak, het beoordelen ervan en op grond van de resultaten de schrijfontwikkeling van de leerlingen monitoren). De lat ligt dus hoog voor leraren.

Daarnaast is uit onderzoek gebleken (Cremin & Olivier, 2017; Graham, 2019) dat een grote groep leraren weinig vertrouwen heeft in eigen schrijfvaardigheid door (negatieve) ervaringen uit het verleden en het ook lastig vindt om schrijfonderwijs effectief en functioneel vorm te geven. Daarom is het initiatief van Linda Pereboom-Hollander zo hoopgevend. Binnen de vertrouwde omgeving van het team stimuleert ze leraren om aan het schrijven te gaan, om kritisch naar eigen opvattingen te kijken, om vanuit achtergrondliteratuur vakdidactische stappen te zetten bij het vormgeven van motiverende schrijflessen. Want iedereen kan leren schrijven; ook de leraar!

Een mooie uitdaging voor andere directeuren, taalcoördinatoren of werkgroepen Taal om gericht met schrijfonderwijs aan de slag te gaan. Niet alleen om eventuele hiaten in het bestaande schrijfonderwijs op te vullen, maar ook om nieuwste ontwikkelingen vanuit praktijk en theorie te integreren binnen de dagelijkse lessen. In het artikel *Wie schrijft die blijft* (Van der Stee & Stoep, 2022) doen de schrijvers een zevental aanbevelingen om het schrijfonderwijs te versterken:

- meer aandacht voor handschriftontwikkeling en typevaardigheid;
- het aanbieden van doelgerichte, functionele schrijfp opdrachten in een betekenisvolle context;
- het integreren van schrijfonderwijs met andere taaldomeinen en vakken;
- het gebruiken van schrijfstrategieën;
- het vormgeven van een doorlopende leerlijn;
- goede voorbeelden doen goed volgen;
- volg, evalueer en differentieer.

Voldoende stof om als leraar, als team, of als werkgroep gericht aan de slag te gaan met het schrijfonderwijs. Maar waar sta je als individuele leraar, wat zijn heersende opvattingen binnen het team over het schrijfonderwijs? Is er een doorgaande lijn waaraan iedereen zijn bijdrage levert? Genoeg vragen, maar hoe brengen we de actuele of gewenste situatie in kaart? Daar is nu de reflectieradar voor ontwikkeld.

Wij gaan op de Cazemierschool dit jaar werken aan de schrijfvaardigheid van kinderen. Dit doen we door samen de boeken van Suzanne van Norden te lezen en vooral ook zelf te ervaren. Dat laatste is echt mijn stijl geworden tijdens studiedagen, het team door korte oefeningen zelf laten ervaren.

Doel: een 'warming up' voor ons schooldoel + leraren laten nadenken over 'het vakantieverhaal schrijven'. Ik maakte twee groepen. Groep 1 kreeg de instructie een verhaal te schrijven over de vakantie. Ik liet de groep bedenken waar ze op letten (antwoorden die ze gaven: punten, hoofdletters, spelling, netjes schrijven, titel, inleiding, kern, slot en niet te vaak 'en toen'). Minimaal tien regels. Klaar? Tekening maken. Groep 2 kreeg de les die Suzanne beschrijft in haar blog over vakantiewoorden.

Wat gebeurde er? Groep 1 was doodstil aan het werk. Al zuchtend en steunend. Groep 2 was in gesprek, vroeg door, ging 'aan'. Las meerdere blogs van Suzanne van Norden over vakantie verhalen, die ik had verzameld in Teams.

En dan uitwisselen: Wat was de opdracht? Wat deed het met jou? Wat zijn de verschillende producten?

Wat las je op de site? Plenair spraken we over het schrijven met een creatieve lade open, de volgende dag je eigen tekst bekijkend met de spellingla open. Over taalrondes en het kritisch leren kijken naar je eigen teksten. En vooral over het extreme verschil in beleving EN in tekstkwaliteit. "Oh ik had de afgelopen jaren zoveel meer uit verhalen kunnen halen."

We zijn warm! Elke stamgroep gaat een vakantie verhaal schrijven aan de hand van een van de blogs van Suzanne. En in oktober bespreken we uit elke groep het proces en drie producten. Ook lezen we allemaal een paar hoofdstukken literatuur, die we dan bespreken. Dit is onderwijs maken voor mij, hier geniet ik van! Samen leren, feedback geven, keuzes maken.

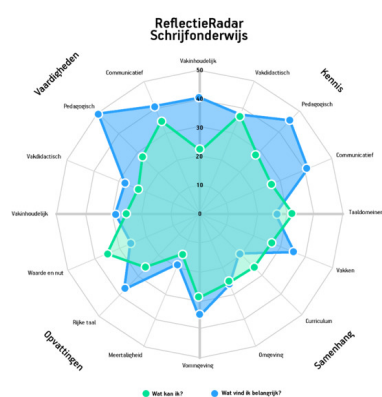
TOOL VOOR PROFESSIONELE ONTWIKKELING

In 2021 is met het uitbrengen van de bundel *Een leraar met een eigen kleur* het lectoraat Narratieve professionele identiteit afgerond. In deze bundel wordt ook het ontwikkelen van de ReflectieRadar beschreven. Het is een instrument voor aanstaande leraren om de eigen professionele ontwikkeling in kaart te brengen: Wat vind ik belangrijk? Welke kennis, welke vaardigheden bezit ik al? Waar wil ik me verder in ontwikkelen? Op basis van 78 gepaarde stellingen t.a.v. vaardigheden, kennis, opvattingen en gedragingen geven aanstaande leraren zichzelf een score op een vijfpuntsschaal. Ze geven eerst een score op de wenselijke situatie (dus hoe belangrijk ze de inhoud van de stelling vinden) en daarna hoe ze aankijken tegen wat ze zelf kunnen, kennen, vinden en doen op dit gebied (= de actuele score). Bijvoorbeeld:

- Ik vind het belangrijk dat er een veilig pedagogisch klimaat is in de klas.
- Ik kan een veilig pedagogisch klimaat creëren in de klas.

De aanstaande leraar vult zijn scores in op een webapplicatie die inmiddels is ontwikkeld; de applicatie kan zelfs op een telefoon ingevuld worden. De scores worden visueel weergegeven in de vorm van een radar met uitsteeksels en inkepingen, waarbij de uitsteeksels de sterke kanten laten zien en de inkepingen de groeipotentie. De invuller kan zijn mentor uitnodigen om de actuele situatie te scoren, dus hoe hij kijkt naar wat de stagiaire doet, weet, kan en vindt.

Figuur 1. ReflectieRadar Professionele Identiteit

Deze scores worden zichtbaar in dezelfde radar middels een extra lijn en kunnen samen besproken worden. Zo geeft de ReflectieRadar de aanstaande leraar inzicht in sterke punten én groeipotentie. En dat kan weer leiden tot persoonlijke ontwikkelplannen. Na een half jaar kan de aanstaande leraar de stellingen opnieuw scoren en de uitkomsten met elkaar vergelijken en zien in hoeverre hij gegroeid is.

REFLECTIERADAR VOOR SCHRIJFONDERWIJS

De ervaringen met deze ReflectieRadar zijn aanleiding geweest voor een verkenning van andere gebruiksmogelijkheden. Het lag voor de hand om naast een ReflectieRadar voor aanstaande leraren een ReflectieRadar voor ervaren leraren te ontwikkelen. De vraag daarbij was of er ook andere mogelijkheden zouden zijn, zoals vakken, domeinen waarbij kennis, vaardigheden, opvattingen en samenhang op deze manier in kaart gebracht kunnen worden. Uit het literatuuronderzoek van Jansen en Van Weijen (2017) blijkt dat vele vakinhoudelijke en didactische aspecten binnen het schrijfonderwijs te onderscheiden zijn waarbij de leraar een cruciale rol speelt. Voldoende reden om een ReflectieRadar Schrijfonderwijs te ontwikkelen. De werkwijze is identiek aan de ReflectieRadar voor de ontwikkeling van de professionele identiteit. Op grond van gepaarde stellingen over vaardigheden, kennis, opvattingen en samenwerking t.a.v. het schrijfonderwijs brengt de leraar zichzelf in beeld.

Vaardigheden Vakinhoudelijk Vakdidactisch Pedagogisch Communicatief	Kennis totaal Vakinhoudelijk Vakdidactisch Pedagogisch Communicatief
Opvattingen Waarde en nut Rijke taal Meertaligheid Vormgeving	Samenhang Taldomeinen Vakken Curriculum Omgeving

We hebben op basis van een pilot twee varianten ontwikkeld: een variant met 30 kernstellingen en een variant met 60 verdiepende stellingen. Beide varianten zijn ingedeeld in vier kwadranten die elk weer vier thema's bevatten.

Bijvoorbeeld:

Pedagogische vaardigheden:

- Ik vind het belangrijk dat er een veilig schrijfklimaat is in de klas.
- Ik kan een veilig schrijfklimaat creëren in de klas.

Vakdidactische vaardigheden

- Ik vind het belangrijk dat algemene schrijfstrategieën: verzamelen, ordenen, schrijven en reviseren, bij elke schrijftaak aan de orde worden gesteld.
- Ik kan de algemene schrijfstrategieën: verzamelen, ordenen, schrijven en reviseren, bij elke schrijftaak aan de orde stellen.

Vakdidactische kennis

- Ik vind het belangrijk kennis te hebben van de eisen t.a.v. de instructie-, de oefen- en de afrondingsfase van de schrijflessen.
- Ik heb kennis van de eisen t.a.v. de instructie-, de oefen- en de afrondingsfase van de schrijflessen.

Opvattingen

- Ik vind het belangrijk dat collega's en leerlingen de waarde en het nut van het schrijfonderwijs inzien.
- Ik kan collega's en leerlingen de waarde en het nut van schrijfonderwijs laten inzien.

Samenhang

- Ik vind het belangrijk schrijfonderwijs te stimuleren en vorm te geven bij andere vakken.
- Ik kan het schrijfonderwijs stimuleren en vormgeven bij andere vakken.

DISCUSSIES IN HET TEAM

Uiteraard houdt het na invulling van de scores niet op, integendeel: het leerproces begint dan pas. Leraren kunnen hun scores met elkaar vergelijken en bespreken wat ze verstaan onder bepaalde begrippen uit de radar: Wanneer is taal rijke taal? Hoe ziet goed modellen eruit? Wat is een uitdagende schrijftaak? Ook kunnen ze voor elkaar de radar invullen en de verschillen en overeenkomsten bespreken. De radar leent zich voor discussies in het team: aan welke eisen moet feedback voldoen? Hoeveel tijd kost goede feedback? Hoe behulpzaam zijn modelteksten? Het is eveneens interessant om in teamverband feedback te geven op hetzelfde verhaal en hierbij de kenmerken van goede feedback te gebruiken.

Ook is het belangrijk om samen vakartikelen en blogs te lezen, bijvoorbeeld de blogs en boeken van Suzanne van Norden zoals in het voorbeeld van De Cazemierschool.

Reflectie Radar

Op deze manier kan de ReflectieRadar op een laagdrempelige manier leraren stimuleren om na te denken over hoe zij effectief schrijfonderwijs kunnen geven.

MEER WETEN?

Kijk voor meer informatie op www.reflectieradar.nl of neem contact op met Ietje Pauw via ietje.pauw@reflectieradar.nl. In december komen beide varianten van de ReflectieRadar Schrijfonderwijs beschikbaar.

OVER DE AUTEURS

Ben Bouwhuis is oud-docent Nederlands en was lid van het Kennis- en Innovatiecentrum van Hogeschool KPZ.

Ietje Pauw is emeritus lector Narratieve professionele identiteit op Hogeschool KPZ

LITERATUUR

- Cremin, T., & Oliver, L. (2017). Teachers as writers: a systematic review. *Research Papers in Education*, 32(3) pp. 269–295.
- Graham, S. (2019). Changing how writing is taught. In T. Piggot, Ryan, A. & C. Toggi (Eds.) *Review of research in education*. American Educational Research Association.
- Inspectie van het Onderwijs. (2021). *Peil. Schrijfvaardigheid: Einde (speciaal) basisonderwijs*. Inspectie van het Onderwijs
- Inspectie van het Onderwijs. (2021). *Reflectiewijzer Schrijfonderwijs*. Inspectie van het Onderwijs.
- Janssen, T., & Van Weijen, D. (2017). *Effectief schrijfonderwijs op de basisschool. Een didactisch kader ten behoeve van landelijk peilingsonderzoek*. Universiteit van Amsterdam en NRO.
- Pauw, I., & Jongstra, W. (Eds.) (2021). *Een leraar met een eigen kleur*. Schompel & Svacina.
- Van der Lee, A., & Stoep, J. (2022). *Wie schrijft, die blijft*. Onderwijskennis.nl (NRO). Geraadpleegd op 15-9-2023, van www.onderwijskennis.nl/node/2321
- Van Norden, S. (2018). *Iedereen kan leren schrijven: Schrijfplezier en schrijfvaardigheid in het basisonderwijs* (2^e druk). Coutinho.
- Blog Van Norden:
<https://iedereenkanlerenschrijven.blogspot.com>

KANSSEN CREËREN

VOOR HOOGBEGAAFDE LEERLINGEN IN HET ONDERWIJS

Jaden, een (fictieve) hoogbegaafde leerling, krijgt in het basisonderwijs een ochtend in de week les bij een bovenschoolse lesvoorziening voor hoogbegaafden, waar onder andere instructie en feedback wordt gegeven op complexere taken, zoals Chinees leren. Jaden is creatief, denkt snel, onthoudt veel en heeft een brede algemene kennis; het werk op school gaat hem goed af. Alleen Chinees leren vindt hij lastig en een voldoende halen is hem niet gelukt. De overstap naar het voortgezet onderwijs lijkt prima te verlopen, maar als Jaden in klas 3 van het gymnasium zit, moet hij ondanks hoge verwachtingen van iedereen om zich heen, toch afhaken en afstromen. Het lukt niet om voldoende te halen. Wat eerst zonder moeite leek te gaan, hapert nu en onder het mom dat Grieks en Latijn toch niet zo leuk is, stapt hij over naar de havo, ogenschijnlijk zonder gezichtsverlies. Veel onbegrip ervaart hij vanuit zijn omgeving, want... hij was toch hoogbegaafd?

Vaak wordt gedacht dat de groep hoogbegaafde leerlingen er 'vanzelf wel komt', maar zoals bovenstaande situatie schetst, is dit helaas zeker niet altijd het geval. Ondanks een hoge intelligentie wordt in het voortgezet onderwijs toch zichtbaar dat het niet vanzelf gaat; hoogbegaafden doubleren, stromen af of halen aan het einde van de rit geen enkel diploma. Daarom wordt in het kader van kansengelijkheid in dit artikel ingegaan op hoogbegaafde kinderen in het onderwijs. Wat hebben ze nodig van hun leraar, wat helpt hen bij de overstap van het primair naar het voortgezet onderwijs en wat heeft de (aanstaande) leraar en docent nodig om deze doelgroep kansrijker te maken?

Laten we eerst beschrijven wat we met 'hoogbegaafdheid' bedoelen. Waar hoogbegaafdheid voorheen vaak werd gekenmerkt door een hoge intelligentie, omvatten huidige definities ook aspecten gerelateerd aan motivatie, creatief denken en meervoudige intelligentie, waarbij je maar in een enkel gebied hoeft uit te blinken om hoogbegaafd te worden genoemd.

Over het algemeen wordt een grote taalvaardigheid en scheppend vermogen gerekend als kenmerk, net als een goed geheugen (Van Gerven, 2009). Nieuwsgierigheid zorgt voor een bredere en diepgaande algemene kennis en vaak zijn hoogbegaafde leerlingen perfectionistisch ingesteld. Een groot oplossend vermogen wordt ook vaak genoemd als kenmerk, in combinatie met het nemen van grote denk- en leerstappen en een grote concentratie bij interesse en nieuwe prikkels.

Dat hoogbegaafdheid een garantie voor succes in het onderwijs zou zijn, is een hardnekkig vooroordeel met betrekking tot hoogbegaafdheid. Uitspraken als: 'Jij bent zo slim en waar zijn nu je resultaten?' en 'Jij moet dit antwoord toch weten' zijn hier uitingen van, die de hoogbegaafde leerling kunnen schaden. Begaafdheid is echter niet hetzelfde. In 1912 deed Terman, een Amerikaanse psycholoog, onderzoek naar hoogbegaafdheid en hij dacht in eerste instantie dat een hoge score op een IQ-test garant stond voor succes.

Later kwam hij hierop terug en concludeerde hij juist dat dit niet het geval was en dat het met name persoonlijkheidskenmerken en de omgeving zijn die zorgen voor succes. Zonder doorzettingsvermogen en steun uit de omgeving is de kans van slagen nog allerm minst vanzelfsprekend (in Mönks, 1995). Het verband tussen succes en IQ ligt dus genuanceerder; cognitieve capaciteit is tot op zekere hoogte een voorwaarde voor presteren, maar voor het welslagen in het onderwijs zijn factoren als motivatie, persoonlijkheid en de onderwijs-context van wezenlijk belang. En dat is al meer dan 100 jaar bekend.

Vooroordelen worden in stand gehouden doordat onderwijs-professionals uitgaan van hun ervaringen in de klas in combinatie met het feit dat ze zich niet bewust ervan zijn dat er kennis ontbreekt. Vaak menen professionals in het onderwijs genoeg te weten over

hoogbegaafdheid (Hamsikova, 2020), terwijl uit handelen het tegendeel blijkt. Soms wordt op een basisschool alleen een doos met materialen neergezet voor een groep leerlingen, wat moet zorgen voor verrijking, terwijl uit onderzoek blijkt dat er niet een pasklaar antwoord is om elke hoogbegaafde leerling te bedienen (Van Gerven, 2009).

Het is ook een illusie dat het om het aanbieden van verrijkings-materiaal alleen gaat, want juist bij het aangaan van een uitdaging is er behoefte aan begeleiding in de vorm van instructie en feedback. Als die niet worden geboden, is het mogelijk dat leerlingen het moeilijke werk niet willen doen uit angst om te falen. Vermijdingsgedrag zoals langzamer werken om er niet aan toe te komen, wordt door de leraar soms uitgelegd als geen behoefte hebben aan uitdaging bij de hoogbegaafde leerling. Deze interpretatie zorgt ervoor dat de leerling niet kan oefenen

met het aangaan van uitdagingen. Als schoolsucces niet louter van intelligentie afhangt, welke factoren spelen dan verder een rol in schoolsucces?

Veenman en Spaans (2005) toonden aan dat metacognitieve vaardigheden een betere voorspeller zijn van schoolsucces dan intelligentie. Metacognitie gaat om vaardigheden die 'het leren' organiseren, die te maken hebben met het denken over 'leren' en dit bijsturen en om 'het leren' zelf. Te denken valt aan plannen, doelen stellen, concentreren en je goed oriënteren op de taak. Volgens Veenman en Spaans (2005) bepaalt metacognitie in combinatie met intelligentie de leerprestatie in grote mate. En juist metacognitieve vaardigheden oefenen hoogbegaafden minder. Een voorbeeld. Als een hoogbegaafde leerling in groep 5 voor het eerst topografie moet leren, maar hij weet eigenlijk alle

steden en rivieren al qua ligging en naam, dan koppelt hij een verkeerde betekenis aan het woord 'leren'. Hij weet het immers al, zonder dat er geleerd hoeft te worden (Van Gerven, 2009). Hij krijgt werk mee naar huis, maar hoeft er niet naar te kijken. Plannen hoeft niet, want hij gaat niets doen en ook concentratie en doorzetten worden niet geoefend. Na een schouderklopje van de juf of meester bij de eerst behaalde 10 voor topografie heeft de hoogbegaafde leerling het idee dat 'leren' voor hem betekent dat je een tien haalt zonder moeite. Op het voortgezet onderwijs wordt het op een bepaald moment wel erg complex op bepaalde gebieden. Als leerlingen dan wel moeite moeten gaan doen, dan zijn zij dat niet gewend, ze zijn er niet op voorbereid. Het gevolg is dat leerlingen aan zichzelf gaan twijfelen: 'Ik ben toch minder slim dan ik dacht...'. Om metacognitieve vaardigheden te trainen en te zorgen voor een ononderbroken ontwikkeling moeten hoogbegaafden oefenen met leren op de basisschool en dus daadwerkelijk inspanning leveren om iets nieuws te kunnen of kennen (Houkema, 2016).

Leraren zijn de spil in het onderwijs en kunnen ook voor de hoogbegaafde leerling veel betekenen. Naast het aanbieden van het complexe aanbod, gecombineerd met instructie en feedback, moet de leraar oog hebben voor gedrag - en hoe dit is te interpreteren in relatie tot het geboden werk - en de behoeften van de hoogbegaafde leerling (Van Gerven, 2016). Ook is een ondersteunende rol gewenst om intrinsieke motivatie en een groeimindset te versterken. Een groeimindset geeft de leerling namelijk de ruimte om uitdagingen aan te

gaan, want de leerling weet dat hij fouten mag maken om iets nieuws te leren, terwijl een leerling bij een vaste mindset de taak niet wil doen, omdat hij meent het toch niet te kunnen. Naar aanleiding van vooraf gestelde doelen is feedback en reflectie nodig - ruimte voor fouten maken - en ook minder sterke kanten moeten worden ontwikkeld (Kieboom & Venderickx, 2016). Bovenstaande vergt in ieder geval nogal wat van professionals in het onderwijs en daarom is het nodig dat aankomende professionals goed worden voorbereid.

Er komt uit eerder onderzoek naar voren dat onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen specifieke kennis en vaardigheden vergt van (aankomende) leraren. Haenen en Mol Lous (2014) noemen het evident dat lerarenopleidingen binnen het curriculum aandacht besteden aan onderwijs aan hoogbegaafden, om ook deze groep leerlingen kansrijk in de maatschappij te kunnen zetten en tot hun recht te kunnen laten komen. Zo moet er aandacht zijn voor de kenmerken en behoeften van hoogbegaafden met het oog op (h)erkenning, voor het aanpassen van leerstof, voor het coachen van deze leerlingen bij hun leerproces en voor het aanleren van metacognitieve vaardigheden.

Om als hoogbegaafd kind kansrijker in het onderwijs te staan, is het nodig dat binnen het onderwijs - zowel primair als voortgezet onderwijs - kennis en vaardigheden omtrent hoogbegaafdheid worden opgedaan. Vooroordelen kunnen zo vanuit kennis worden opgeheven opdat kinderen als Jaden beter voorbereid in het voortgezet onderwijs starten en daar verder worden begeleid.

OVER DE AUTEUR

Agnes van der Beek is werkzaam als hogeschooldocent Taal en als onderzoeker verbonden aan het Lectoraat Kansrijke ontwikkeling van tieners op Hogeschool KPZ. Als specialist en ervaringsdeskundige (hoog)begaafdheid onderzoekt zij mogelijkheden om hoogbegaafde leerlingen kansrijker de overstap te laten maken naar het voortgezet onderwijs.

LITERATUUR

- Haenen, J. & Mol Lous, A. (2014, januari). Succesfactoren voor passend onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen: adviezen voor (aankomende) leerkrachten en opleidingen. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 31-32 (4/1) pp. 66-79.
- Hamsikova, R. (2020). Intens, authentiek en vrij. Hoogbegaafd in deze wereld. Handboek voor ouders en professionals. IEKU/motoroute.
- Houkema, D. (2016). Een psychologisch perspectief op de profielen van begaafde leerlingen. In E. van Gerven, *De Gids. Over begaafdheid in het basisonderwijs*, pp. 75-88. Leuker.nu.
- Kieboom, T. & Venderickx, K. (2016). Begaafdheid als zijnsfactor. In E. van Gerven, *De Gids. Over begaafdheid in het basisonderwijs*, pp. 37-46. Leuker.nu.
- Mönks, F. (1995). *Hoogbegaafde kinderen thuis en op school*. Kluwer.
- Van Gerven, E. (2009). *Handboek hoogbegaafdheid*. Koninklijke van Gorkum.
- Van Gerven, E. (2016). Inleiding. In E. van Gerven, *De Gids. Over begaafdheid in het basisonderwijs*, pp. 11-15. Leuker.nu.
- Veenman, M. V. & Spaans, M. A. (2005). Relation between intellectual and metacognitive skills: Age and task differences. *Learning and Individual Differences*, 15. pp. 159-176.

SCHOOL IN BEELD: SINTERKLAAS OP BASISCHOOL GERARDUS MAJELLA

Ieder jaar wordt aan kinderen in groep 5 t/m 8 van basisschool Gerardus Majella te Broekland door Sinterklaas gevraagd of zij hem kunnen helpen met de cadeautjes, gedichten en surprises. Hij wordt al oud en kan het niet allemaal meer alleen! Een aantal dagen voordat we Sinterklaas op school vieren worden alle surprises op het leerplein in de school tentoongesteld. De kinderen doen altijd enorm hun best om er iets moois van te maken, zodat het een prachtige tentoonstelling wordt. Iedereen mag dan een kijkje komen nemen.

OVER DE AUTEUR

Ilse Kalter is directeur op Gerardus Majella.

ADEM WIL LEVEN!

EEN MAGISCH-REALISTISCH KINDERBOEK OVER LIEFDE EN LEVEN

Eind augustus verscheen het nieuwste boek van Tjibbe Veldkamp: *De jongen die van de wereld hield*. Hoofdpersoon Adem mag proeven aan een leven op de aarde; hij is nog niet geboren, maar mag al wel kijken hoe het is op de wereld. Hij kan niet wachten om echt te leven, maar daarvoor moet hij eerst een belangrijke missie voltooien. Gaat Adem dat lukken?

Tjibbe Veldkamp kennen we vooral van zijn prentenboeken; waarschijnlijk kennen de meeste lezers hem van de serie *Agent en Boef*. Veldkamp heeft naast die serie meer gelaagde en bekroonde prentenboeken geschreven zoals *Tim op de tegels* uit 2004 waarin ironie mooi naar voren komt, *Kom uit die kraan!* uit 2015 en *Maar eerst ving ik een monster* uit 2021. *Kom uit die kraan!* is onderdeel van de actie 'Geef een prentenboek cadeau' en daarom te koop voor het luttele bedrag 2,99 euro. Maar eerst ving ik een monster was zelfs prentenboek van het jaar 2022.

Naast prentenboeken schrijft Veldkamp ook literatuur voor oudere kinderen. Voor jongeren schreef hij onder andere *De Love bus*, *Tiffany Dop* en *Katvis*; en nu is daar *De jongen die van de wereld hield* bij. Het is een magisch-realistisch verhaal met een bijzonder plot: een jongen die alvast kan rondkijken op de wereld voordat hij eventueel geboren wordt. Zo'n bizar gegeven gebruikt Veldkamp vaker bij de boeken die hij schrijft voor oudere kinderen. In *Tiffany Dop* gaat het bijvoorbeeld om een dertienjarig meisje dat zwanger wil raken omdat een kind haar kan helpen een beter mens te worden.

MOGELIJK KIND

Op de voorkant van het boek zie je de hoofdpersoon: Adem zweeft boven een brug en hij kijkt naar zijn ouders, Zdenka en Vaclav, die elkaar voor het eerst ontmoeten. Adem leeft dan nog niet. Hij bevindt zich in een parallel wereld waar kinderen zijn die nog niet geboren zijn. Die mogelijke kinderen zweven door de echte mensenwereld heen, maar de mensen kunnen hen niet zien. Adem krijgt zijn naam van de zeeman Barkov. Barkov bevindt zich in de parallelle wereld, hij houdt daar alle mogelijke kinderen in de gaten. In zijn schip heeft hij een maquette van de stad en daarboven bevinden zich lichtjes; die lichtjes staan voor de mogelijke kinderen.

Het lichtje van Adem is bijzonder: 'Het jochie was wél geboren uit een eerste blik.' (p.13) Adems naam is gekozen naar aanleiding van het ontstaan van zijn lichtje. 'Daar lagen ze: Vaclav en Zdenka, in elkaars armen, hun gezichten zo dicht bij elkaar dat de adem van de één de lippen van de ander verwarmde.' (p. 5-6). Wanneer zijn ouders elkaar daar ontmoeten op de brug ontstaat Adem. 'Op dat moment verscheen het mogelijke kind.' (p. 6) Een gewone jongen van een jaar of elf. 'Hij had een paar tellen nodig om eraan te wennen dat hij er was, zoals ogen soms moeten wennen aan het licht wanneer je in één ruk de gordijnen opentrekt. Maar verbaasd was hij niet. Hij zag de man en vrouw aan zijn voeten en hield van ze.' (p. 6)

Maar al snel lijkt het lichtje van Adem te doven: het papiertje dat zijn mogelijke vader achterlaat voor zijn mogelijke moeder is niet opgepakt door zijn moeder. Zonder dat briefje ziet Adems moeder zijn vader niet en dus dooft zijn lichtje. Maar Adem wil echt leven en vraagt Barkov of hij niet iets kan doen. Omdat Adem ontstaan is uit één blik, geeft Barkov Adem een kans en blaast hem tot leven, hij krijgt een voorschot op het leven.

Adem krijgt een zandloper mee en moet voordat de zandloper is doorgelopen proberen de relatie van zijn ouders te redden. Een spannende zoektocht en race tegen de klok volgt.

LIEFDE VOOR HET LEVEN

'De eerste momenten dat Adem leefde, voelde het alsof hij omver werd geblazen door een wervelwind van sensaties: hij hoorde, rook, zag, proefde en voelde, en dat allemaal tegelijk en allemaal door elkaar.' (p. 15)

Adem is meteen dol op het leven op aarde. Het liefst wil hij genieten van alles om zich heen, maar hij moet zijn missie voltooien en dus gaat hij onderweg. Hij ontmoet tijdens die missie ook de donkere kant van het leven: hij wordt bestolen, opgelicht en niet alle mensen zijn altijd vriendelijk of hebben altijd het beste met hem voor. 'En dat was natuurlijk precies het soort rotstreek dat je kon verwachten van het leven, dacht Barkov bitter.' Van een straatjongen leert hij een belangrijke regel die voor Adem de meeste gebeurtenissen begrijpelijk maakt: zorg voor jezelf. Door die regel kan hij onder andere verklaren waarom hij bestolen wordt.

Ondanks de tegenslagen blijft Adem positief: hij wil leven. Hij leert tijdens zijn voorschot het leven op aarde kennen en tegelijkertijd weet hij diep van binnen ook al veel. Bij zijn ouders heeft hij bijvoorbeeld meteen een goed gevoel, hij voelt dat hij bij zijn ouders hoort. Daarnaast kan hij meteen praten, hij weet alle woorden al. Dit alles zou ongeloofwaardig over kunnen komen, maar Tjibbe Veldkamp heeft het zo opgeschreven dat je als lezer meteen erin meegaat. Met rijke omschrijvingen en verklaringen ga je als lezer mee in de belevingswereld van Adem.

DUISTERE STRAATJES

Het verhaal speelt zich af in Paznau en erdoorheen loopt de rivier Naber. De stad doet denken aan een Oost-Europese stad. Op de omslag is de skyline van de stad te zien, de minaretten geven een Oost-Europese indruk. De brug en de achtergrond op de omslag lijken trouwens erg op de Karelsbrug in Praag, wellicht heeft de Karelsbrug model gestaan voor illustrator Mark Janssen. Verder doen de namen van alle personages Oost-Europees aan: zijn ouders Vaclav en Zdenka Zakarova en Ludo en Vlad uit de nachtopvang. Veldkamp zet de stad krachtig neer. Het is wat donker, er zijn grachten om stiekem doorheen te varen en bruggen om onder te verstoppen. Het bestuur van de stad lijkt corrupt te zijn, Vaclav protesteert tegen de leiders door

's nachts stiekem spreken met blauwe verf op de muren te spuiten. Adem gaat op zo'n tripje met hem mee.

De illustraties in *De jongen die van de wereld hield*

zijn gemaakt door Mark Janssen, bekend van verschillende prentenboeken als *Eiland* en *Dromer*. De prenten van Janssen bevatten vaak veel kleur. Hij maakt vaak aquarellen, wat de beelden wat vloeiends geeft. Hij gebruikt weinig tot geen strakke lijnen, de figuren gaan over in de omgeving. Voor dit dromerige, magisch-realistische boek is de keuze van Janssen zeer passend. Adem komt uit een droomwereld en zweeft rond op de omslag, vanachter wordt hij verlicht en zijn ouders vloeien over in de brug. De tekeningen in het boek zijn met potlood gemaakt en wat strakker dan de omslag, maar nog steeds zacht.

ODE AAN DE LIEFDE

Tjibbe Veldkamp heeft een meeslepend verhaal geschreven: als lezer ga je volledig mee in deze wereld en je wilt zo snel mogelijk doorlezen om erachter te komen of het goedkomt. Adem heeft een duidelijke missie en de tijd gaat voorbij, de korreltjes zand in de zandloper lopen maar door. Krijgt Adem zijn ouders weer bij elkaar? Willen zijn ouders hem wel? Krijgt hij na het voorschot een kans op het echte leven? Verder is het verhaal een ode aan de liefde. Adem wil de liefde: hij voelt de diepe liefde voor zijn ouders en wil bij hen zijn. Zij zijn uiteraard wat verbaasd dat een kind komt vertellen dat hij hun mogelijke zoon is, maar Adem voelt meteen dat het goed is. En ook zijn vader probeert er alles aan te doen de liefde te vinden; hij is verliefd. "'Leven is niet altijd even lolliq,' had Barkov gezegd. Daar zat wat in. Maar Adem kon niet wachten.

Ren snel naar de boekhandel en lees dit boek.

LITERATUUR

Tjibbe Veldkamp. *De jongen die van de wereld hield*.

Illustrator: Mark Janssen. Voor 10+.

OVER DE AUTEUR

Boukje Bruins is hogeschooldocent taal en is verbonden aan het Kennis- en Innovatiecentrum van Hogeschool KPZ.

ONDERZOEK DOEN IN DE VORM VAN EEN PLG WERKT!

OBS DE MARKESTEEN ONDERZOCHT HAAR EIGEN ONDERZOEKSAANPAK

Om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren is onderzoek onmisbaar; daarom werden academische opleidings-scholen opgericht (zie het artikel van Edith ten Berge over Samen opleiden en Professionaliseren elders in deze Veerkracht). In het voorjaar van 2022 was het tijd voor vernieuwing: met het profiel Samen Onderzoeken: profilering van onderzoeksscholen, vastgesteld door penvoerders van de samenwerkings-verbanden van Hogeschool KPZ, werd de academische opleidingsschool ‘onderzoeksschool’. Good practices kunnen andere scholen inspireren en ondersteunen. Daarom wordt in deze rubriek een onderzoeksschool uitgelicht. Deze keer OBS De Markesteen.

PROFESSIELE LEERGEMEENSCHAP

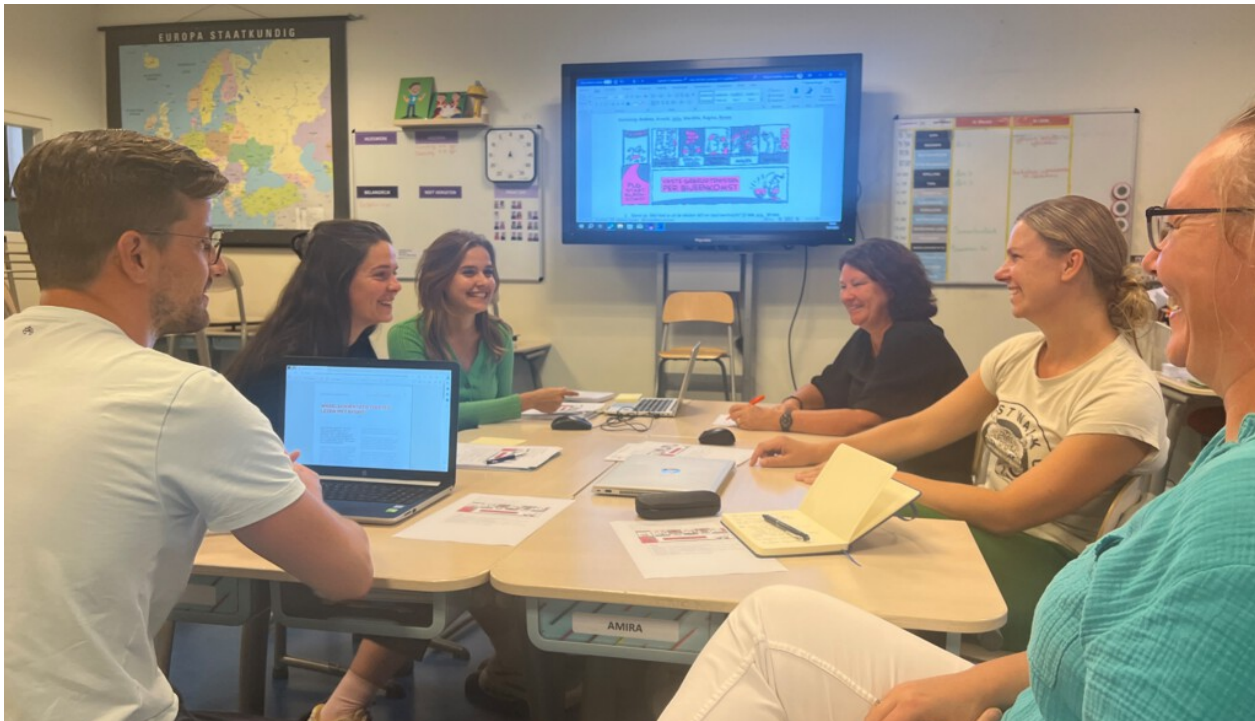
Bij OBS de Markesteen staat onderzoek hoog op de agenda. De school werkt al jaren met een onderzoeksgroep en dit jaar wordt onderzocht *hoe* de onderzoeksgroep werkt. Sinds afgelopen schooljaar wordt er namelijk gewerkt in de vorm van een Professionele LeerGemeenschap (PLG): ‘De wijze van een PLG maakt het makkelijker om systematisch te werken,’ aldus Regina Frederiks, onderzoekskoördinator op De Markesteen, ‘en dat past bij het doen van onderzoek, want in feite is onderzoek doen niets anders dan systematisch werken.’ Waarom deze werkwijze zo goed bevalt en waarom het bijdraagt aan de onderzoekscultuur van de school bespreken we met drie leden van de onderzoeks-PLG: Regina zelf, groepsleraar Andrea Jansink en instituutsonderzoeksbegeleider (job’er) Mariëlle Elburg van Hogeschool KPZ.

De onderzoeks-PLG bestaat verder nog uit twee leraren van de Markesteen en de vierdejaarsstudent (wpo’er) van Hogeschool KPZ. Onder de leraren is een aantal oud-KPZ-studenten. Dat is prettig, want zij zijn al bekend met het doen van onderzoek en met het concept van de onderzoeksschool.

WERKWIJZE

Mariëlle over het werken in de PLG op de Markesteen: ‘We hebben vorig jaar tweeledig onderzoek gedaan binnen de PLG. Naast het inhoudelijke onderzoek naar vakoverstijgend werken, hebben we onderzoek gedaan naar het werken in een PLG op zich: wat is een PLG? Wanneer ben je een PLG? Waar moet je dan aan voldoen? De opbrengsten hebben inzicht gegeven in de manier waarop een PLG werkt.’

De keuze om als PLG te gaan werken is een weloverwogen keuze op de Markesteen. Binnen een school is vaak veel kennis en ervaring aanwezig, maar die wordt vaak onvoldoende effectief gedeeld. Een PLG stelt collega’s in staat systematisch kennis te delen en te benutten. Dat zorgt ervoor dat je niet snel in discussies verzandt en dat de groep sneller tot resultaat komt (Bruns & Bruggink, 2016). ‘De bijeenkomsten van de PLG worden volgens een cyclus vormgegeven en er is een vaste structuur,’ beaamt Regina. ‘Als de samenstelling van de PLG verandert of als we bijvoorbeeld geen student hebben, blijft de PLG bestaan en kunnen we het voorgenomen onderzoek gewoon uitvoeren.’ Andrea vult aan: ‘Die cyclus zorgt ervoor dat het proces stabiel en meer gestructureerd verloopt. Dat werkt niet alleen prettig, het biedt ook kansen voor de borging van de onderzoeksopbrengsten. Veranderingen worden namelijk goed onderbouwd doorgevoerd.’

Het is inderdaad bekend dat de borging van onderzoek vaak een ondergeschoven kindje is en het werken in een PLG-structuur hierbij kan helpen. Zo kan een PLG een motor voor verandering zijn. Het werken in een PLG is bovendien een laagdrempelige manier om aan verandering in de school te werken: het is een natuurlijke omgeving voor leraren om zich verder te ontwikkelen en het levert werkplezier op (Bruns & Bruggink, 2016). Er zitten dus meerdere voordelen aan het werken in een PLG. Door zelf onderzoek te doen naar deze werkvorm, blijft het niet bij het gevoel dat werken in een PLG loont, maar is het ook met theorie onderbouwd.

VERSCHILLENDE ROLLEN

Haar rol als iob'er beschrijft Mariëlle als die van een 'critical friend': 'Ik stel kritische vragen. Ik kan van een afstandje naar het proces kijken en zorgen dat iedereen scherp blijft op de stappen in het onderzoek.' Zo heeft Mariëlle ook bijgedragen aan het inhoudelijke onderzoek naar vakoverstijgend werken. De wpo-student, die begeleid wordt door onderzoekscoördinator Regina, had een prominente rol in dit onderzoek, maar door de samenwerking in de PLG hebben de teamleden het onderzoek van de student kunnen versterken. De focus van het onderzoek van de student lag op de onderbouw, terwijl de andere PLG leden hebben gekeken naar andere jaargroepen.

Door gezamenlijk literatuuronderzoek te doen, zijn zij met elkaar tot een beschrijving gekomen van wat vakoverstijgend werken voor hen is en wat dat zou kunnen betekenen voor de leerlingen van de Markesteen. 'Door dit onderzoek ligt er nu een onderbouwde visie op vakoverstijgend werken. Dit maakt het voor een volgende student ook makkelijker om aan te haken bij dit onderwerp', aldus Andrea. 'Het is echt een meerwaarde voor de student om in de structuur die de PLG biedt het onderzoek te doen.'

ONDERZOEKENDE HOUDING

De leden van de PLG hebben allemaal affiniteit met onderzoek, met het kritisch durven kijken naar het onderwijs dat ze (willen) bieden. Vanuit deze interesse én met een gerichte vraag, duik je haast als vanzelf de literatuur in. Zo ontstaat er gedeelde kennis. 'Dat krijg je niet als je puur vanuit ervaring praat. Die ervaring is natuurlijk niet verkeerd, maar door meer literatuur te lezen, ontdek je nieuwe kennis. Daarbij komt dat iedere bijeenkomst door een ander teamlid wordt voorbereid en geleid. De voorbereiding is erg belangrijk,' vertelt Regina. 'Het wisselende voorzitterschap werkt heel goed,' vult Andrea aan. 'Iedereen voelt zich op deze manier verantwoordelijk.' Een gedegen voorbereiding zorgt ervoor dat je goed nadenkt over wat het doel is van de bijeenkomst.

Het zorgt voor actieve betrokkenheid bij iedereen en het helpt om van perspectief te wisselen. Dit zijn kenmerken van een onderzoekende houding. Het heeft ook geholpen dat het hele team een presentatie over het verandermodel van Knoster heeft bijgewoond. 'De presentatie leidde tot veel herkenning binnen het team. We kwamen tot gezamenlijke inzichten en dat praat makkelijker als we binnen de school veranderingen willen doorvoeren,' aldus Regina.

ONDERZOEKSCULTUUR IN DE SCHOOL

De school is inmiddels zover dat het participeren in een werkgroep voor iedereen een vanzelfsprekend onderdeel is van zijn functie. Dat het team zich wil ontwikkelen, wordt duidelijk uitgedragen. 'Als je iets nieuws gaat implementeren, moet je je hebben ingelezen en je ideeën onderbouwd hebben,' vindt het team op de Markesteen. Die onderbouwing hoeft niet zo stevig als dat in de PLG gebeurt, maar er wordt niet meer 'zomaar' iets uitgetest; er moet eerst meer achtergrondinformatie bekend zijn. Zo werkt het team gestaag aan het versterken van de onderzoekscultuur in de school.

Voor het versterken van een onderzoekscultuur is de rol van directeur Jorien Griffioen van groot belang. De visie van de school wordt uitgedragen door de directeur: zij heeft onder andere een belangrijke rol als facilitator. Zij biedt niet alleen uren voor de werkgroepen, maar ook voor kennisdeling tijdens teamvergaderingen: de opbrengsten van onderzoek in de school worden gedeeld met het hele team, waardoor het onderzoek ook door het hele team gedragen wordt. Dat brede draagvlak zorgt er vervolgens weer voor dat het onderzoek een blijvende plek krijgt in het onderwijs van de Markesteen. Onderzoeksresultaten worden ook gedeeld met ouders en leerlingen. Zij worden op de hoogte gehouden en waar mogelijk ook betrokken bij het onderzoek. Leerlingen participeren in het onderzoek bij het uitproberen van het ontwerp en geven vervolgens feedback op het ontwerp. 'Alles wat we doen, moet zijn om het onderwijs beter te maken voor het kind. Het moet passend zijn bij onze visie.'

OLIEVLEK

De PLG heeft inmiddels gewerkt als een olievlek, zien Regina en Andrea. In alle werkgroepen zit iemand uit de PLG; de PLG-aanpak is de onderzoeksgroep zo goed bevallen, dat de Markesteen voornemens is om in alle werkgroepen op deze manier te gaan werken. De inhoudelijke uitdaging voor dit schooljaar is om wereldoriëntatie aan taal te verbinden, een van de thema's binnen vakoverstijgend werken. In de middenbouw heeft de wpo-student hier nu een start mee gemaakt. 'Sommige collega's vinden het spannend,' vertelt Andrea, 'maar de PLG gaat daarin ondersteunen. Dan durven collega's het wel aan. De hoop is dan dat ze het op den duur zelf gaan oppakken.'

SAMEN ONDERZOEKEN

Samen Onderzoeken heeft als ambitie om door middel van onderzoek een bijdrage te leveren aan het opleiden van professionals en het beïnvloeden, verbeteren en vernieuwen van onderwijs en de beroepspraktijk. De academische opleidingsscholen worden daarmee doorontwikkeld tot onderzoeksscholen waarbij onderzoek gedragen wordt door het hele team en in samenwerking met partners en Hogeschool KPZ. Op onderzoeksscholen wordt systematisch gewerkt aan het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs voor leerlingen en het opleiden van (aanstaande) leraren door gezamenlijk te werken aan het versterken van hun onderzoekend vermogen en aan de onderzoekscultuur van de school. Onderwijsprofessionals (directeuren, leraren, studenten, pedagogisch professionals, ...) met een sterk onderzoekend vermogen kunnen onderzoek doen en gebruiken om hun eigen beroepspraktijk te versterken. Een onderzoekscultuur is daarvoor voorwaardelijk.

MEER INFORMATIE

Voor het profiel Samen Onderzoeken: profilering onderzoeksscholen kun je mailen naar Marieke Pillen (m.pillen@kpz.nl) of Shirine Bousaid (s.bousaid@kpz.nl)

Ben je als onderzoeksschool geïnteresseerd in Samen Onderzoeken of wil je onderzoeksschool worden? Neem dan contact op met Edith ten Berge (e.tenberge@kpz.nl)

Wil je onderzoekscoördinator worden of ben je geïnteresseerd in het doen en gebruiken van onderzoek ter verbetering van de kwaliteit van het onderwijs? Ieder jaar start er een professionaliseringstraject en in netwerkbijeenkomsten voor ervaren onderzoekscoördinatoren worden de nieuwste inzichten op het gebied van onderzoek gedeeld. Voor meer informatie kun je terecht bij Marieke Pillen (m.pillen@kpz.nl)

OVER DE AUTEURS

Shirine Bousaid is junior docent-onderzoeker bij het Kennis- en Innovatiecentrum van Hogeschool KPZ. Daarnaast is zij instituutsonderzoeksbegeleider (iob'er) en betrokken bij de professionalisering van de onderzoekscoördinatoren.

Marieke Pillen is als hogeschooldocent en onderzoeker werkzaam bij het Kennis- en Innovatiecentrum van Hogeschool KPZ. Zij is betrokken bij het profiel Samen Onderzoeken en bij de professionalisering van de onderzoekscoördinatoren.

LITERATUUR

Bruns, M., & Bruggink, M. (2016). *Starten met een Professionele LeerGemeenschap. PLG-Teams in het onderwijs*. Bazalt.

BOEK EN BURGERSCHAP

RIJKE, SCHURENDE EN NABURIGE JEUGDLITERAIRE TEKSTEN IN BURGERSCHAPSONDERWIJS

Basisscholen zijn verplicht om burgerschapsonderwijs een plek te geven in het curriculum. Veel scholen zijn zoekende op welke manier zij hier vorm aan kunnen geven (Peil.Burgerschap, 2022). Verhalen zijn bij uitstek geschikt om nieuwe werelden te leren kennen en om de perspectieven van anderen in te leren nemen (Boerma & Leygraaf, 2020; Jongstra, Spoelstra, Aantjes, Pauw en De Muynck, 2020; Nussbaum, 2010). Het ligt daarom voor de hand om lees- en burgerschapsonderwijs met elkaar te verbinden. Opleiders van de pabo van Hogeschool KPZ, Hogeschool IPABO en Iselinge Hogeschool zijn hiermee aan de slag gegaan, met dank aan een subsidie van Stichting Lezen. Onder de titel Boek en burgerschap hebben zij samen onderwijsactiviteiten ontworpen, waarbij op iedere locatie aankomende leraren aan het werk gingen met burgerschapsonderwijs aan de hand van een rijk jeugdliterair boek en andere rijke teksten.

Het doel van het project Boek en burgerschap was om de interactie tussen studenten over (fragmenten uit) kinderboeken te faciliteren, waarbij een kritisch geletterde houding ten aanzien van de verhalen werd ingenomen. Dat wil zeggen dat studenten werden uitgedaagd om aan de hand van de teksten macht, taal en identiteit te onderzoeken (Van den Bossche & Klomberg, 2020). De kern van de gebruikte methodiek, werken met 'Schurende en naburige teksten' (Jongstra, Van den Ende & Zwama 2020), is dat de student verschillende perspectieven leert innemen door informatie uit diverse bronnen te vergelijken.

METHODIEK

Tijdens de bijeenkomsten Boek en burgerschap is gewerkt met de methodiek 'Schurende en naburige teksten'. Er wordt gewerkt met meerdere bronnen over één onderwerp; deze bronnen kunnen elkaar aanvullen, of juist wat schuren, waardoor de nieuwsgierigheid van de lezer geprikkeld wordt en waardoor hij dieper na gaat denken. Door interactie met elkaar over die bronnen en door het vergelijken van de verschillende perspectieven - van de lezer en van de bronnen, ontstaat een dieper begrip van het onderwerp dat centraal staat. Het innemen van deze perspectieven sluit mooi aan bij de doelen van burgerschapsonderwijs. Binnen de bouwsteen 'diversiteit' is het bijvoorbeeld van belang dat leerlingen zich verdiepen in diverse perspectieven om zo kennis te maken met culturele en etnische diversiteit in onze samenleving (SLO, 2021).

OPZET

De studenten die deelnamen aan het project kregen in totaal vier boeken cadeau, uitgekozen door de verschillende deelnemende hogescholen. Er is gekozen voor boeken voor verschillende leeftijden en de boeken moesten burgerschapsthema's bevatten die de kritische geletterdheid van de studenten stimuleren. Hogeschool IPABO koos voor de onderbouw het prentenboek *Idje wil niet naar de kapper* door Michael Middelkoop, Hogeschool KPZ koos voor de midden- en bovenbouw *De reis van Syntax Bosselman* door Arend van Dam en Iselinghe Hogeschool koos voor *Echte Amerikaanse jongens* door Jason Reynolds en Brendan Kiely, een boek voor bovenbouw po/onderbouw vo. Bij elk van deze boeken ontwikkelden de verschillende hogescholen twee lesessenties. Na de zes bijeenkomsten mochten de studenten nog een vierde cadeauboek uitkiezen. Ze mochten kiezen uit zes boeken die aansloten bij de gelezen boeken.

De bijeenkomsten werden ontworpen en geleid door een docent burgerschapsonderwijs en een docent taal. Bij Hogeschool KPZ waren dat Boukje Bruins, Bertjaap van der Ploeg, Bert Thole en Jelle Sijtsema. De bijeenkomsten waren gericht kritische geletterdheid, culturele diversiteit en het innemen van andere perspectieven. Tijdens de bijeenkomsten met studenten was er ruimte voor interactie over de boeken en de thematiek daarin. Ook werden verschillende perspectieven op het verhaal onderzocht. Dit gebeurde door literatuercirkels te houden waarin de studenten verschillende rollen innamen en door het gelezen boek naast schurende en naburige bronnen te plaatsen. De ene student nam de rol van vragensteller aan en stelde vragen, de ander van taalliefhebber, weer een ander van psycholoog, die let op de karakters van de personages. Zie voor de verschillende rollen de

Handreiking literatuercirkels voor leraren (Jongstra & Kieft, 2022). Daarnaast werden tijdens de bijeenkomst toepassingsmogelijkheden naar de praktijk van de basisschool verkend door de inzet van verschillende werkvormen. Deze werkvormen hadden als doel bij te dragen aan bewustwording en versterking van de eigen kennis, waarden, opvattingen en vaardigheden op het gebied van burgerschap én aan versterking van de pedagogisch-didactische competenties om deze boeken te benutten in het onderwijs.

THE WHITE GAZE

De bijeenkomsten zijn op de verschillende hogescholen bij derde- en vierdejaars voltijdstudenten uitgevoerd. De lessen over *Idje wil niet naar de kapper* waren als volgt opgebouwd. De studenten kregen het boek en lazen het meteen vanuit de verschillende rollen van Jongstra en Kieft (2022) om het boek te verkennen.

Vervolgens gingen de studenten, na informatie te hebben gekregen over de White Gaze (Morrison, 1998), in gesprek over de 'witte blik', ofwel het witte perspectief. Deze blik is geheel afwezig in *Idje wil niet naar de kapper*. Studenten gingen vervolgens opnieuw kijken naar het prentenboek met de vraag in gedachten: denk je nu anders over bepaalde stukken, denkend aan de white gaze? Voorafgaand aan de tweede bijeenkomst moesten de studenten (prenten)boeken zoeken waarin juist een doelgroep werd gemarginaliseerd. Deze boeken werden vervolgens naast *Idje wil niet naar de kapper* gelegd en besproken. Tot slot hebben de studenten nagedacht over een activiteit die je met de leerlingen kan doen om het bewustzijn te stimuleren dat boeken altijd geschreven zijn voor een bepaalde doelgroep en dat niet iedere groep in de samenleving evenveel ruimte krijgt in de jeugdliteratuur. Bij veel studenten werden de ogen geopend: ze hadden zich nooit gerealiseerd dat er sprake is van een bepaald perspectief en dat dit perspectief niet altijd passend is voor iedereen. Zij zagen zeker mogelijkheden om met dit prentenboek het gesprek hierover ook in hun stagepraktijk op gang te brengen.

Al met al: een bijeenkomst die geschikt is voor onderbouw, middenbouw, bovenbouw en zelfs bij jongeren en volwassenen.

EINDE VAN DE SLAVERNIJ?

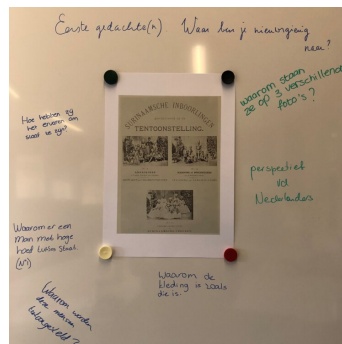
De twee bijeenkomsten over *De reis van Syntax Bosselman* werden ontwikkeld door Hogeschool KPZ, voor de vierdejaars studenten. Er werd gestart met 'een schok'. Op de whiteboards in het lokaal hingen twee posters van de wereldtentoonstelling in 1883. Een ervan was het aanplakbiljet van 'Surinaamsche inboorlingen geëxposeerd op de tentoonstelling' met daarbij de vraag aan de studenten om erbij te schrijven wat de eerste gedachte(n) was en waar ze nieuwsgierig naar waren. Op de tweede poster was Syntax Bosselman te zien met daarbij de vraag 'Wat zou je Syntax willen vragen?'. Tijdens de bijeenkomst voerden de studenten vervolgens een gesprek aan de hand van fragmenten uit het boek en daarbij werd ingezoomd op de verschillende perspectieven, dat van Syntax en dat van de auteur zelf. Tijdens de tweede bijeenkomst hielden de studenten een debat over de naamswijziging van J.P. Coenschool.

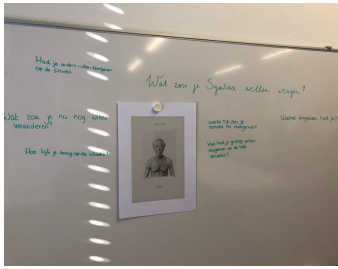
Op basis van bronnen hebben ze gedebatteerd of de naam behouden of gewijzigd zou moeten worden.

Met deze activiteiten is gewerkt aan burgerschapsdoelen, geschiedenisdoelen en taaldoelen. Voor studenten was het waardevol om te zien dat integratie op die manier uitvoerbaar is. Het vraagt nog wel een bewustwording bij de studenten zelf: hebben we bijvoorbeeld wel door dat we vaak impliciet met taal en burgerschap bezig zijn?

RACISME EN POLITIEGEWELD

Het boek *Echte Amerikaanse jongens* is een young adult boek over twee Amerikaanse jongens, Rashad en Quinn. Rashad, een zwarte jongen, wordt ten onrechte beschuldigd van winkeldiefstal en daarna door een politieagent zwaar mishandeld. Quinn, een witte jongen die naar dezelfde school gaat, is getuige hiervan en weet vervolgens niet wat hij met die informatie moet. Uiteindelijk leidt deze gebeurtenis tot een groot maatschappelijk debat over racisme en politiegeweld. Beide komen nog veel voor in Amerika.

Met de studenten is er aan de hand van krantenartikelen en fragmenten uit het boek gesproken over deze thema's. Er is dieper ingegaan op het perspectief van Rashad en Quinn door gebruik te maken van verschillende werkvormen. Daarnaast is er voor het gesprek over politiegeweld een lied - 'Wat is het kut om agent te zijn' door Sophie Straat - naast het boek gelegd: wat zegt dit, wat doet dit, wat is de rol van de politie en wat zien we in de maatschappij gebeuren? Deze bijeenkomsten grepen de studenten flink aan. Sommigen hebben in de eigen omgeving wel eens iets vergelijkbaars meegemaakt (iemand van kleur uit de vriendengroep wordt eruit gehaald door een agent bijvoorbeeld) en het verbaasde hen dat het geweld in de Verenigde Staten nog steeds zo heftig is.

ERVARINGEN

Studenten en docenten waren enthousiast over de aanpak. Tijdens de gesprekken werd de leeservaring verdiept en het eigen perspectief steeds bevraagd. Studenten werden op deze manier geconfronteerd met hun eigen perspectief, het overheersende perspectief en perspectieven die minder aandacht krijgen en dat zette hen aan het denken. Studenten waren daarnaast erg positief over de cadeauboeken.

Ze waren enthousiast omdat ze het zelf mooie boeken vonden, maar ook om in de praktijk van de basisschool te gebruiken.

Ook geïnteresseerd in deze lessen waarin lees- en burgerschapsonderwijs zijn geïntegreerd? Al het ontwikkelde lesmateriaal zal te zijner tijd beschikbaar komen op de website van KPZ onder Taalstimulering.

OVER DE AUTEURS

Boukje Bruins is hogeschooldocent taal en is verbonden aan het Kennis- en Innovatiecentrum van Hogeschool KPZ.

Inouk Boerma is als Associate Lector Lezen verbonden aan Hogeschool IPABO.

Dit artikel verschijnt in een aangepaste versie ook in de bundel van de HSN, de Conferentie Onderwijs Nederlands, op 17 en 18 november in Rotterdam.

LITERATUUR

- Boerma, I., & Leygraaf, M. (2020). Lees en leef je in! *JSW* (7), 6-9.
- Inspectie van het Onderwijs (2022). *Peil.Burgerschap 2019-2020*.
- Jongstra, W., Van den Ende, H. & Zwama, M. (2021). 'De kracht van verwondering bij het lezen van schurende en naburige teksten'. In: *Zone 20-3*, p. 6-10.
- Jongstra, W., & Kieft, M. (2022). *Handreiking literatuircirkels voor professionals in de kindberoepen*. Kennis- en Innovatiecentrum Hogeschool KPZ.
- Jongstra, W., Spoelstra, T., Aantjes, R., Pauw, I. & De Muynck, B. (2020). *Onderzoeksverslag. Een verkenning naar de rol van jeugdliteratuur in de persoonsvormende en socialiserende functie van het basisonderwijs*. Radiant Lerarenopleidingen.
- Morrison, T. (1998, 19 januari). Toni Morrison - Charlie Rose. Geraadpleegd op 1 november 2022, van <https://charlirose.com/videos/17664>
- Nussbaum, M.C. (2010). *Not for profit. Why democracy needs the humanities*. Princeton University Press.
- SLO (2021). *Handreiking burgerschap funderend onderwijs. Doelgericht en samenhangend werken aan burgerschap*. SLO.
- Van den Bossche, S. & Klomberg, A. (2020). *Jeugdliteratuur door de lens van etnisch-culturele diversiteit* (Vol. 33 Stichting Lezen Reeks). Eburon.

(W)ELKE LERAAR LEEST DIT?! 'MISSCHIEN MOET JE IETS LAGER MIKKEN'

In de rubriek (W)elke leraar leest dit?! wordt steeds een boek besproken dat interessant is voor professionals die werkzaam zijn in het domein kind en educatie.

Het thema 'kansengelijkheid' staat hoog op de agenda van beleidsmakers in het onderwijs. Het creëren van gelijke kansen is echter niet altijd even eenvoudig: extra aandacht voor gelijke kansen in het onderwijs vraagt om een andere manier van 'kijken' en om een cultuuromslag. In zijn boek 'Misschien moet je iets lager mikken' van Milio van de Kamp (1991) laat de schrijver zien dat lage schoolprestaties van jongeren die in armoede opgroeien veelal worden verklaard vanuit het gedrag van die jongeren: ze zouden niet de juiste motivatie, intelligentie en het gedrag hebben om succesvol te zijn in het onderwijs. Dat dit eigenlijk een vorm van symbolisch geweld is, is een ongemakkelijke boodschap die van de Kamp aan de lezer meegeeft en je vraagt je tijdens het lezen af in hoeverre je zelf ook meedoet aan dat 'symbolisch geweld'.

Het begrip 'symbolisch geweld' komt van de Franse socioloog Pierre Bourdieu (1930-2002) en gaat om de machtsverhoudingen tussen de dominante (heersende middenklasse en elite) en de onderdanige groep. Eerstgenoemde groep legt impliciete normen op aan de onderdanige groep, denk daarbij aan het hebben van voldoende middelen (eigen kamer, computer) en een steunende omgeving. Omdat de onderdanige groep niet kan voldoen aan die impliciete normen wordt zij voortdurend geconfronteerd met haar eigen falen.

Van de Kamp schrijft niet 'zomaar' over kansen(on)gelijkheid: hij komt zelf uit een kansarm gezin en beschrijft de problematiek van binnenuit. Door hard werken, doorzetten en de steun van lieve mensen is hij nu docent Interdisciplinaire Sociale Wetenschap aan de Universiteit van Amsterdam. Een succesverhaal zou je denken, maar dat is een veel te makkelijke conclusie. Op het omslag staat niet voor niets: 'Het (boek AR) is geen lofzang op het idee dat je alles kunt bereiken mits je hard genoeg je best doet'.

In een paar hoofdstukken neemt de schrijver je in hoog tempo mee in zijn jonge leven waarbij zich het ene probleem na het andere aandient. Schulden, huiselijk geweld, ziekte, woonproblematiek, drank en drugs, diepe armoede en ga zo maar door. Het dieptepunt in zijn leven is het moment waarop het gezin wordt afgesloten van gas en elektra. Niet meer kunnen koken, geen televisie meer kunnen kijken, niet meer warm kunnen douchen en 's avonds met kaarsen en zaklampen in de weer in een huis waar het toch al kil is doordat er geen vloerbedekking ligt. En zie dan meer eens als dertienjarige je huiswerk te maken, in een omgeving waarbij er sprake is van chaos en de middelen om goed te kunnen leren ontbreken. Dat gaat niet en Milio stroomt af van de havo-kansklas naar vmbo-tl om uiteindelijk op een vmbo-k/b school te belanden. Als hij op die school bij zijn docent Nederlands aangeeft dat hij psycholoog wil worden, zegt ze: 'misschien moet je iets lager mikken'. Goedbedoelde woorden, maar ook woorden waaruit een duidelijke verwachting spreekt. Een verwachting die maar al te vaak wordt geïnternaliseerd door kansarme jongeren.

Milio wil wel hoger mikken en gaat naar de universiteit om psychologie te studeren. Eenmaal op de universiteit loopt hij tegen allerlei zaken aan, zoals klassenverschillen, taalverschillen (repertoire) en gebrek aan de juiste voorkennis. Slechte cijfers zorgen voor een lage motivatie en als daar ook nog een depressie bij komt lijkt stoppen de enige optie. Het is zijn vriendin die hem wijst op de studie sociale wetenschappen. Dat blijkt een schot in de roos, ook al blijven er genoeg obstakels.

Waarom zou je dit boek lezen? Niet alleen omdat het een intrigerend verhaal is, maar ook omdat je inzicht krijgt in het mechanisme van het cultureel kapitaal. Dat je alles kunt bereiken als je maar hard genoeg je best doet is niet waar. Van de Kamp schrijft daarover: 'Het idee van ons onderwijs is dat alle kinderen gelijk behandeld worden en, in theorie, allen dezelfde kans van slagen hebben. Ze worden echter getoetst op normen en waarden die door de middenklassen en elite zijn bepaald, waardoor de kinderen die zich hier het meest mee kunnen identificeren (...) het hoogst scoren. (...) Mijn niet-passende cultureel kapitaal zorgde ervoor dat docenten lage verwachtingen van mij hadden.' (Van de Kamp, 2023, p. 269). Dat cultureel kapitaal zorgt ervoor dat mensen zich weten te gedragen in allerlei verschillende contexten, bijvoorbeeld de context van de universiteit. Als je dat kapitaal niet hebt, dan heb je al een achterstand die moeilijk in te halen is. Naast het geven van inzichten houdt het boek je een spiegel voor: in hoeverre ben jij je bewust van jouw vooroordelen, verwachtingen en ideeën ten aanzien van kansarme jongeren? En wat betekent dat voor docenten? Wat leren wij onze studenten over kansenongelijkheid? En geven wij als docenten het goede voorbeeld? Interessante vragen om over na te denken en door te praten.

Kortom: een interessant boek dat leest als een spannende avonturenroman met een -voor de lezer- goede afloop, maar dat ook, aan de hand van sociologische begrippen, zicht geeft op de ingewikkelde problematiek van kansenongelijkheid. De schrijver zelf is zich ook bewust van de complexiteit van het onderwerp: in zijn epiloog schrijft hij dat hij voor altijd het gevoel zal houden er nooit helemaal bij te horen. Ook al heeft hij een prachtige baan waarin hij veel betekent voor zijn studenten, loskomen van zijn achtergrond is lastig: 'Klasse laat je nooit los. Het ligt verankerd in je lichaam, alsof het onderdeel van je DNA is. Klasse vormt wie je bent'(Van de Kamp, 2023, p.309).

Het tegengaan van kansenongelijkheid gaat dus niet alleen over het creëren van kansen in het onderwijs, het bestrijden van armoede maar bovenal om bewustwording van mechanismen zoals hierboven beschreven. Pas dan kan er werkelijk iets veranderen.

OVER DE AUTEUR

Aukje Rose is werkzaam op Hogeschool KPZ als hogeschooldocent taal en verbonden aan het lectoraat Kansrijke Ontwikkeling van tieners.

LITERATUUR

Van de Kamp, M. (2023). Misschien moet je iets lager mikken. Een verhaal over armoede en kansenongelijkheid. Atlas Contact.

JENAPLAN: EEN TRADITIONEEL VERNIEUWINGSCONCEPT EN NOG STEEDS VAN DEZE TIJD!

Jenaplan: een onderwijsconcept dat haar honderdste verjaardag viert in 2024; dat is reden tot viering! De Nederlandse Jenaplanvereniging (NJPV) zal landelijk aandacht besteden aan deze mijlpaal en ook binnen jenaplanscholen zelf is er aandacht voor. Het is geweldig om te bedenken dat dit traditionele vernieuwingsconcept, dat al een eeuw geleden door Peter Petersen in Duitsland werd geïntroduceerd en in 1955 als een frisse wind Nederland binnenwaarde, nog steeds zo relevant is. Op Hogeschool KPZ is onlangs de post-hbo-opleiding Jenaplanonderwijs opnieuw van start gegaan. In dit artikel belichten we nog eens de achtergronden van het concept.

Jenaplanonderwijs is een waardevol concept dat de afgelopen decennia in Nederland verder is ontwikkeld. Het is echter geen vastomlijnd pedagogisch-didactisch model, maar eerder een fundament (een interpreteerbaar fundament) waarop elke school haar eigen identiteit kan bouwen. Jenaplanonderwijs komt tot leven in de leef- en werkgemeenschap van de school, met de hoofdrolspelers als betrokkenen: de kinderen, ouders en stamgroepleiders (Veldhausz & Winters, 2014).

HOLISTISCHE BENADERING

Wat het jenaplanconcept in 2023 nog steeds (en misschien wel steeds meer gezien de ontwikkelingen in het onderwijs en met name de nieuwe kerndoelen) relevant maakt, is de holistische benadering van onderwijs en maatschappelijke vraagstukken. Het legt de nadruk op de persoonlijke ontwikkeling van kinderen door samenwerking te bevorderen, iets wat in deze snel veranderende wereld cruciaal is.

Het streeft naar gelijkwaardigheid tussen kinderen, bevordert inclusie en diversiteit, en stimuleert kritisch denken, probleemoplossend vermogen en sociale vaardigheden, die onmisbaar zijn in onze complexe samenleving. Inclusief onderwijs lijkt dan misschien nieuw en ingewikkeld, maar in feite is het simpelweg een wezenlijk kenmerk van goed jenaplanonderwijs. Het gaat erom te kijken naar wat op dat moment nodig is en wat passend is, in plaats van te werken met een standaardaanbod. Het erkent de waarde van ieder individu en respecteert hun unieke bijdrage (Van Oyen, 2013).

Jenaplanonderwijs gaat ook over burgerschapsonderwijs. Voor het basisonderwijs zijn de kerndoelen die de meeste raakvlakken hebben met burgerschap te vinden in het leergebied Oriëntatie op jezelf en de wereld. Binnen het jenaplanconcept is wereldoriëntatie dan ook het hart van het onderwijs. Oriëntatie op jezelf, oriëntatie op de ander en oriëntatie op de wereld om je heen met als een van de onderliggende doelen het bevorderen van de ondernemende houding bij kinderen.

Peter Petersen heeft een duidelijke visie hierop. Voor hem telt in de eerste plaats het gemeenschapsvormende: je wordt pas mens in relatie tot andere mensen en in relatie tot de wereld om je heen en dat is een proces dat een leven lang duurt. Het wereldgerichte perspectief van het jenaplanconcept benadrukt niet alleen de lokale gemeenschap en de persoonlijke ontwikkeling van kinderen, maar stimuleert kinderen ook om te begrijpen hoe hun acties en keuzes van invloed kunnen zijn op de wereld om hen heen. Het moedigt hen aan om actieve en verantwoordelijke wereldburgers te worden. Het jenaplanonderwijs bereidt kinderen dan ook niet alleen op voor de uitdagingen van de samenleving van vandaag, maar ook op de wereld van morgen.

HERSTART JENAPLANOPLEIDING

Naast het vooruitzicht van het eeuwfeest van Jenaplan in 2024, kunnen we ook in 2023 al iets vieren. De opleiding Jenaplanonderwijs is weer terug op Hogeschool KPZ. Deze opleiding, die onlangs is gestart met een groep van twaalf enthousiaste stamgroepleiders, kent net als Jenaplan zelf al een lange historie binnen Hogeschool KPZ. De opleiding werd voor het eerst aangeboden in de jaren '80 en voor het laatst in studiejaar 2013-2014. Hoewel het dit schooljaar nog niet mogelijk is om als student deel te nemen en naast je bachelordiploma ook een Jenaplandiploma te behalen, is dit wel een wens voor de toekomst. Het onderstreept het voortdurende belang en de relevantie van het jenaplanonderwijs, dat zelfs na honderd jaar nog steeds springlevend is.

MEER WETEN?

Meer weten over Jenaplan of over de post-hbo-opleiding Jenaplanonderwijs? Mail naar Gertine Vorstelman (g.vorstelman@kpz.nl) of naar KPZnext (next@kpz.nl)

'Als docent herinner ik me levendig de fanatieke groepen studenten. Ze hadden diverse achtergronden: sommigen hadden zelf op een jenaplanschool gezeten, terwijl anderen tijdens de opleiding stage hadden gelopen op een jenaplanschool. Wat hen verenigde, was hun ambitie om het onderwijs op een andere manier vorm te geven, zowel pedagogisch, didactisch als in de organisatie. Dit leidde tot boeiende en diepgaande onderwijs gesprekken. Deze studenten waren, en ik hoop dat ze dat nog steeds zijn, kritische denkers die op hun eigen unieke manier een positief verschil willen maken.

In mijn huidige rol als inspecteur zie ik sterke verbanden tussen het jenaplanconcept en onderwijs in bredere zin. Zowel bij Jenaplan als in mijn inspectiewerk draait alles om de kwaliteit van het onderwijs. Bij Jenaplan hebben we het over een interpreteerbaar streefmodel, waarbij mensen in groepen samenwerken en dit model invullen met hun eigen kwaliteiten. Kwaliteiten van de stamgroepleiders en die van de kinderen. Onderwijs is een collectieve inspanning waarin iedereen zijn eigen verantwoordelijkheid heeft. Als inspecteur ben ik tijdens mijn onderzoeken op zoek naar het samenspel binnen een bestuur of school, omdat onderwijs geven altijd een gemeenschappelijke inspanning is.

Ik gun studenten inspirerende (stage)scholen. Elke jenaplanschool heeft een uniek verhaal en ik hoop dat ze de kans krijgen om dit te ontdekken en eraan bij te dragen. Daarnaast gun ik hun de kennis om te begrijpen waarom Peter Petersen dit concept heeft ontwikkeld, waarom het naar Nederland is gekomen en waarom er nog steeds jenaplanscholen bestaan. Het is ook mijn wens dat ze voldoende tijd krijgen om zich te richten op de kinderen in hun stamgroep. Goed onderwijs betekent dat je weet wat de kinderen nodig hebben om zich te ontwikkelen en te groeien als mens.'

Jolanda Post (oud-student en docent van de jenaplanopleiding op Hogeschool KPZ en tegenwoordig Inspecteur Primair Onderwijs)

VERDER LEZEN

Van Oyen, A. (2013). Jenaplanonderwijs is altijd passend onderwijs. *Mensenkinderen*, pp. 29(139), 2-4.

Velthausz, F., & Winters, H. (2014). *Jenaplan, school waar je leert samenleven*. Nederlandse Jenaplanvereniging NJPV.

OVER DE AUTEURS

Anneke Scholten is jenaplanopleider en heeft meer dan 25 jaar ervaring in het jenaplanonderwijs op verschillende jenaplanscholen in de NJPV-regio (Flevoland/Veluwe) en daarbuiten, als stamgroepleider, schoolleider en intern begeleider. Anneke heeft ook ervaring in het voortgezet speciaal onderwijs, waar zij verschillende aspecten van het jenaplanonderwijs inzette.

Gertine Vorstelman is jenaplanopleider i.o. en hogeschooldocent pedagogiek op Hogeschool KPZ. Zij heeft vijftien jaar ervaring in het jenaplanonderwijs in verschillende rollen (stamgroepleider – intern begeleider – schoolleider). Binnen de NJPV was zij tien jaar actief in het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur. Binnen Hogeschool KPZ is Gertine coördinator Jenaplan.

AGENDA

17 JANUARI 2024

HET JONGE KIND CONGRES ZWOLLE

Hogeschool Windesheim,
Hogeschool Viaa en
Hogeschool KPZ organiseren
gezamenlijk Het Jonge Kind
Congres Zwolle. Hét congres
voor professionals die werken
met het jonge kind (0-7 jaar).
Thema van het congres is: De
ontwikkeling in een
doorlopende lijn.

Tijd: 15:00 - 20:00 uur

**Locatie: Hogeschool
Windesheim**

Aanmelden: www.kpz.nl

7 FEBRUARI 2023

OPEN AVOND

Tijdens de open avond zijn
belangstellenden voor bachelor
Leraar Basisonderwijs (voltijd,
deeltijd, deeltijd verkort) van
harte welkom.

Tijd: 18:00 - 21:30 uur

Locatie: KPZ

Aanmelden: www.kpz.nl

START KPZNEXT OPLEIDINGEN TAALCOÖRDINATOR

17 januari i 2024

SPECIALIST JEUGDLITERATUUR

24 januari 2024

BEWEGINGSONDERWIJS BLOK 1A

30 januari 2024

BEWEGINGSONDERWIJS BLOK 2A, 2B OF 3A

31 januari 2024

BASISVAARDIGHEDEN REKENEN

5 februari 2024

REKENCOÖRDINATOR

7 februari 2024

PEDAGOGISCH COACH

28 februari 2024

VERDIEPINGSMODULES REKENEN

7 maart 2024

EXPERTMODULE REKENCOÖRDINATOR ONDERZOEKEND LEREN

19 maart 2024

**Kijk voor meer informatie en
aanmelden voor ons
professionaliserings-
aanbod op
www.kpz.nl/kpz-next**

REDACTIE VEERKRACHT

Véronique Damoiseaux
Hogeschooldocent Taal
Eindredacteur

Daniëlle Renirie
Adviseur Communicatie

Gea van der Stouwe
Adviseur Marketing en Communicatie

De verantwoordelijkheid voor de
inhoud van de bijdragen ligt uitsluitend
bij de desbetreffende auteur(s). De
redactie is verantwoordelijk voor
selectie en plaatsing. De redactie
behoudt zich het recht om wijzigingen
in de tekst aan te brengen. Deze
wijzigingen kunnen betrekking hebben
op: de inhoudelijke kwaliteit, de
bruikbaarheid voor de doelgroep en de
helderheid in opbouw en formulering

DESIGN

True Communications

VORMGEVING

Afdeling Communicatie KPZ

FOTOGRAFIE

Korinne Fotografie: cover
Martin Savelkoel: p. 4, 7, 19, 20
Theo Smits: p. 17

Hogeschool KPZ
Ten oeverstraat 68
8012 EW Zwolle
038 4217425
info@kpz.nl
www.kpz.nl

PORTRET

TIMON KOSTER

AFGESTUDEERD:	2015 aan Hogeschool KPZ
WERKZAAM:	Op Hogeschool KPZ als Coördinator kwaliteitsafspraken
LOOPBAAN:	Leraar PO, Cito, IVN, Curriculum.nu, ondernemer en Hogeschool KPZ

Ontwikkeling en vooruitgang; ik hou daar erg van. Dat is zichtbaar bij kinderen en daarom vind ik het onderwijs zo leuk. Het liefst sta ik in groep 3 of 8, omdat op die sleutelmoment zoveel verandert in de ontwikkeling van kinderen. Op dit moment geef ik sturing aan de ontwikkeling en implementatie van het nieuwe curriculum van de bachelor Leraar Basisonderwijs voltijd op Hogeschool KPZ. Ik kan er blij van worden, van samen nadenken over leerlijnen in de opleiding.

Ik kwam ook tijdens mijn studie al graag op Hogeschool KPZ. Het was een omgeving waarin je iedereen, de studenten en de medewerkers, kende. Dat maakte het persoonlijk en het voelde als een vertrouwde omgeving. Ik vond het soms haast jammer dat de lesweken weer afgelopen waren en we stage moesten lopen, al was dat ook een erg leuk onderdeel van de studie.

Ik zal onze reis naar Italië nooit vergeten. We hadden een aardrijkskundeles over vulkanen en onze klas besloot om met

Anton (docent aardrijkskunde) en Ron (docent geschiedenis) daadwerkelijk naar een vulkaan te gaan. Met als gevolg dat we vier dagen door Napels liepen en een hoop leerden over Pompeï, de Vesuvius en de vulkanische velden.

Tijdens het derde jaar op de pabo ben ik in Zweden gaan studeren. Daar ben ik enthousiast geworden over contextrijk leren, buiten het klaslokaal. Eigenlijk loopt dat thema de afgelopen jaren als rode draad door mijn onderwijsloopbaan. Toen ik op Hogeschool KPZ terecht kwam kreeg ik de ruimte om een nieuwe internationale minor te initiëren en ontwikkelen. Dit is de minor 'Outdoor Education' geworden. Als ik nu zie hoe bevlogen mijn collega's dat programma aanbieden en dat de klas komend jaar weer bomvol met studenten zit, dan ben ik wel trots.

Na de pabo heb ik direct mijn sportbevoegdheid gehaald. Daarna heb ik nog wat losse cursussen, zoals Kanjer, gedrag en met sprongen vooruit, internationalisering en BKE

gevolgd. Ook heb ik modules van de premaster onderwijskunde afgerond. In de toekomst zou ik nog wel een master willen volgen.

Of ik altijd in het onderwijs blijf werken, weet ik niet. Ik vind het een fijne branche om in te werken, maar het zou zomaar kunnen dat ik op de lange termijn ook nog iets anders zou willen zien, misschien wel in het bedrijfsleven. Ik ben een redelijk onrustig type. Dat maakt dat ik veel wil zien en ervaren en dus keuzes moet maken. Maar ik had het in het po ook erg naar mijn zin in groep 8 en met de collega's in Meppel. Dat mis ik nog wel eens.

Ik wens Hogeschool KPZ toe dat het een stevige positie behoudt binnen het onderwijsaanbod in Zwolle. Met een onderscheidend en kleurrijk nieuw onderwijsprogramma binnen de bacheloropleiding. En ik hoop dat studenten van nu en in de toekomst zich net zo gezien, gehoord en gekend voelen als ik dat heb ervaren in mijn studietijd.